
Neveltségi szint követéses vizsgálat - 2001
- kutatási beszámoló -

A kutatási beszámolót írta: Kulcsár László és Domokos Tamás
Programkoordinátor: Rucska Andrea

A kutatásra a Miskolc Városi Pedagógiai Intézet és az ECHO Oktató Kutató Műhely együttműködésében került sor. A program megvalósítását a B-A-Z Megye Közoktatásáért Közalapítvány és az Ifjúsági és Sportminisztérium támogatása tette lehetővé. Projekt azonosító: ECHO 75.1/2001

ECHO Oktató Kutató Műhely
✉ 8000 Székesfehérvár, Tóvárosi ln. 67.fsz.3.
☎ (30) 217-0923; Tel/fax: (22) 325-536
💻 echokm@extra.hu; www.extra.hu/echokm

Jelen kutatási beszámoló további felhasználásához lépjen kapcsolatba az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Közhasznú Társasággal!

A kutatási beszámoló kéziratnak minősül, hivatkozni ennek figyelembevételével a feltüntetett szerzők, annak hiányában a beszámolót jegyző szervezet engedélyével lehet.

A kutatáshoz kapcsolódó adatbázis és módszertani anyagok az Intézetnél történt regisztráció után szintén elérhetők.

Javaslatait, észrevételeit, szakmai megjegyzéseit is szívesen várjuk a következő címen:

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet
8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.
Tel: +36 (22) 502-276, Fax: +36 (22) 379-622
www.echosurvey.hu   info@echosurvey.hu

Tartalomjegyzék

1. Prológus	3.o.
1.1 A kutatási módszer	3.o.
1.2 Adatfeldolgozás	4.o.
2. Demográfiai helyzetkép	6.o.
3. Életpálya, egzisztencia	14.o.
4. Értékrend, identitás	23.o.
5. Erkölcsi szint	36.o.
6. Magyarságtudat	43.o.
7. Neveltségi kérdések	52.o.
8. Környezettudat	63.o.

1. Prológus

A Miskolc Városi Pedagógiai Intézet és az ECHO Oktatáskutató Műhely együttműködésében 1999 tavaszán lebonyolításra került neveltségi szint vizsgálat három Borsod-Abaúj-Zemplén megyei település (Miskolc Szerencs, Edelény) 9. évfolyamos tanulóinak neveltségi szintjét, egészségkárosítását, értékrendjét, identitását, valamint a településükhöz való viszonyát tanulmányozta. A neveltségi szint alakulását tanulmányozó kutatási program második lépcsőjeként 2000 tavaszán a 10. évfolyamosok körében végeztünk vizsgálatot. A követéses vizsgálat harmadik évében, 2001 tavaszán a kutatás legfőbb célja továbbra is az volt, hogy kiderüljön, hogyan változott a tanulók attitűdje, véleménye, viselkedése az elmúlt egy, illetve két év alatt. Idén nemcsak a három borsodi városban vizsgáltuk a tanulókat, hanem lehetőség nyílt a vizsgálatot kiterjeszteni három szlovákiai magyar település középiskoláira is (Kassa, Szepsi, Királyhelmece), így kitekintést nyerhetünk az eurorégió határon túli területeire is.

1.1 A kutatási módszer

A kutatás empirikus adatgyűjtésére idén is önkitöltős kérdőívek segítségével került sor 2001. áprilisában. A 11. osztályos középiskolások a kérdőíveket tanórákon töltötték ki. Mivel a tanulóknak minden körülmények között biztosítani kellett a válaszadás önkéntességét és anonimitását, a tanulókkal a kitöltés előtt a felügyelő segítőknek ismertetni kellett a kutatás célját, el kellett mondani, hogy a kérdőív kitöltése önkéntes és névtelen, valamint fel kellett hívni a tanulók figyelmét arra, hogy az elemzést és az értékelést külső szakemberek, kutatók fogják végezni. A kitöltött kérdőíveket a segítő az osztály jelenlétében behelyezte egy borítékba, lezárta, és két diák aláírta a lezárt borítékot. A lezárt borítékokat a kutatás helyi koordinátora gyűjtötte össze.

Az általunk megkérdezett diákok az alapsokaság (az összes miskolci, szerencsi és edelényi 10. évfolyamos középiskolás tanuló) 17 százalékát teszik ki, 603 tanuló válaszolt a nyolc oldalas kérdőívre.

A mintába kerülő osztályközösségeket 1999-ben és 2000-ben az iskolák által közölt alapadatok alapján határoztuk meg, figyelembe véve a képzési típust, az egyes osztályközösségek specializációját valamint a nemek szerinti összetételt. Mivel követéses vizsgálatról van szó, az ideai adatfelvétel mintája alapvetően megegyezik az 1999-ben és 2000-ben kérdezett osztályokkal, ugyanakkor mivel a minta pontosításánál kiderült, hogy a

tavalyelőtti 9. évfolyam, illetve a tavalyi 10. osztály létszáma és összetétele a három városban némileg átrendeződött (bukás, lemorzsolódás miatt), osztályok szűnt, ezért több új osztályt is bevontunk a 2001. évi vizsgálatba.

A kutatás során két almintát határoltunk le, a magyarországi iskolásokét, illetve a szlovákiai magyar iskolásokét. A kutatás összesen 838 tanulóra terjedt ki, ebből 642 diák a három magyar, 196 tanuló pedig a három szlovák településről került ki. A megkérdezett tanulók település és iskolatípus szerint összetétele az alábbiak szerint alakult.

	gimnazista (fő)	szakközépiskolás (fő)	szakiskolás (fő)
Miskolc	108	214	114
Szerencs	103	37	
Edelény	32	34	
Kassa	38	92	
Szepsi	15		
Királyhelmec	51		
Összesen	347	377	114

A szlovákiai almintában fele-fele arányban voltak a gimnazisták és a szakközépiskolások. Edelényben és Szerencsen (mivel csupán egy-egy középfokú oktatási intézmény működik) igyekeztünk az iskolában (és ezáltal a településen) tanuló összes 11. osztályos tanulót megkérdezni. Miskolc esetében a minta reprezentálja a városban tanuló 11. osztályt, ezáltal a Miskolci, Edelényi és Szerencsi adatok egyaránt alkalmasak arra, hogy összevessük őket az 1999-es illetve a 2000. évi adatfelvétel eredményeivel.

1.2 Adatfeldolgozás

A kérdőívből kinyerhető empirikus adatokat kódolás után számítógépen rögzítettük és ellenőriztük. Az adatelemzést SPSS programmal végeztük.

Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, minősítsenek társadalmi cselekedeteket, problémákat, intézményeket négyfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százas értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát

pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot, elégedetlenséget, ellenszenvet stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, rokonszenvet stb.) jelez.

Más kérdéseknél - ahol pozitív vagy negatív tendenciát lehetett prognosztizálni - a százalékos értékeket egy ún. mérleg-indexre vetítettük. Ez esetben a kapott szám egy -100 és +100 közötti érték, ahol az egyöntetű pozitív tendenciát a pozitív, míg az egyöntetű negatív tendenciát a negatív véglet mutatja. A mérleg-indexen a nulla körüli értékek fejezik ki a változatlan helyzetet.

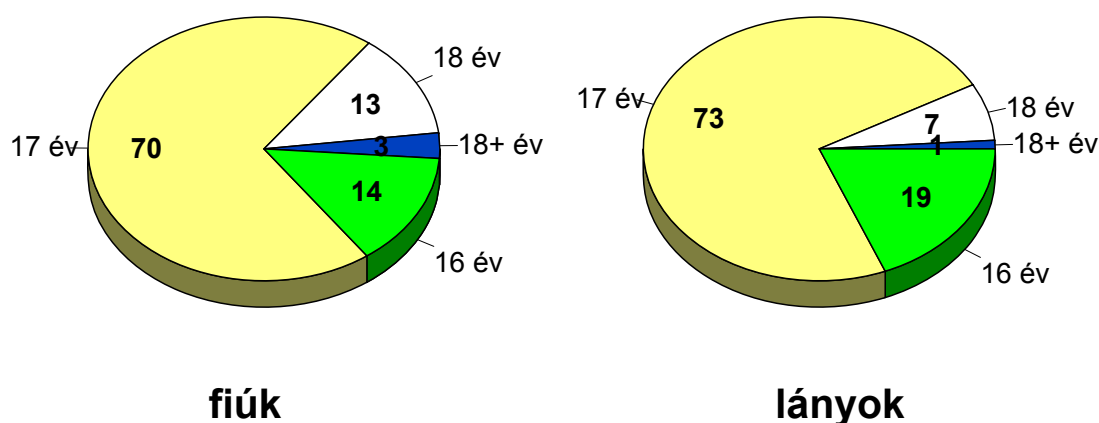
Az elemzés során a gyakrabban használt egyváltozós elemzési technikák (gyakoriság, átlagok stb.) mellett a rejtett tartalmak, tendenciák vázolására ún. többváltozós matematikai-statisztikai módszereket is használtunk (korrelációs elemzés, faktoranalízis, klaszteranalízis).

2. Demográfiai helyzetkép

Mielőtt belekezdenénk a felmérés részletes tartalmi ismertetésébe szükséges, hogy a vizsgált népesség demográfiai helyzetét, összetételét ismertessük, mert vannak olyan tendenciák, jelenségek, amelyek csak ennek fényében érthetőek.

A vizsgált korosztályban tanulók túlnyomó többsége fiatalkorú, mindössze 12 százalékuk felnőtt jogilag. A válaszolók többsége már betöltötte 17. életévét, a 16 évesek vagy annál fiatalabbak aránya 16 százalék. A 17 évesek a minta 71, a 18 évesek pedig 10 százalékát alkotják.

A vizsgált tanulók korösszetétele

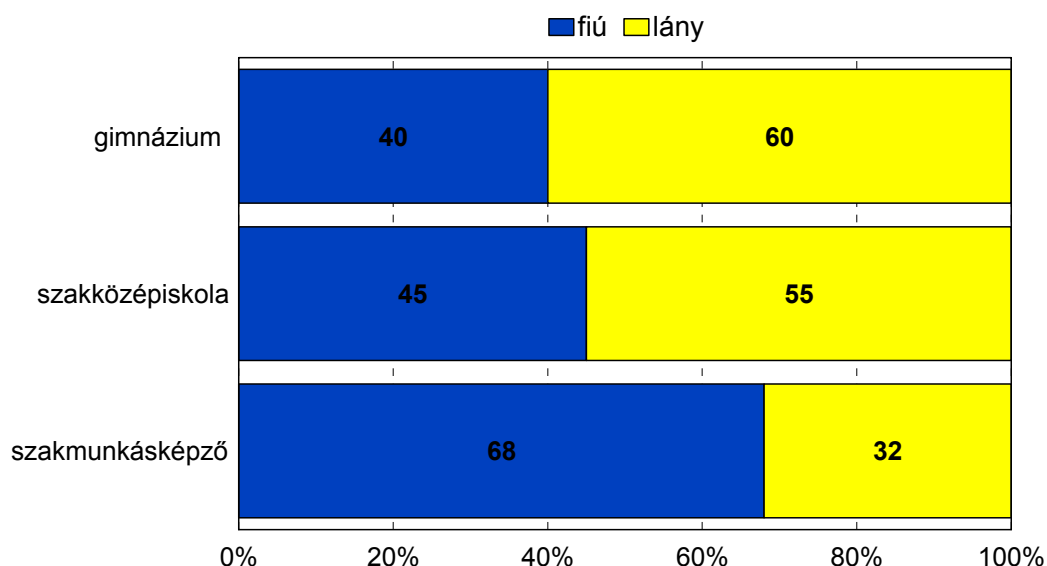

Az utóbbi évtizedben bekövetkezett gazdasági, társadalmi változások hatására a középfokú képzési struktúra jelentősen átrendeződött, az lakossági igényekre reagálva növekedett az érettségit adó intézményben tanuló diákok aránya. A kutatás során vizsgált tanulók közel fele, 45 százaléka szakközépiskolába jár, 14 százaléka szakiskolai vagy szakmunkásképzésben vesz részt. A gimnazisták aránya 41 százalék. Ha az iskola típusát az adatfelvételre kiválasztott települések dimenziójában vizsgáljuk, akkor kiderül, hogy szakmunkástanulókat csak Miskolcon, míg Szepsin és Királyhelmeceken csak gimnazisták kerültek a mintába. Ez azért fontos, mert a későbbiekben az iskola típusa szerinti magyarázó

tényezőket ennek megfelelően legtöbbször csak Miskolcon vesszük figyelembe, ahol összesen 436 diákot érintett a felmérés.

A válaszolók nem szerinti összetétele tekintetében minimális lány többlettel találkozhatunk. Ha azonban a tanulók nemek szerinti összetételét az egyes iskolatípusok dimenziójában vizsgáljuk - ahogy az várható volt - jelentős eltérés tapasztalható. Míg a legfiúsabb iskolákban - a szakmunkásképzőkben - a tanulók 68, addig a gimnáziumokban már csak 40 százaléka fiú. Mindez a gyakorlatban azt eredményezi, hogy míg a vizsgált mintában a lányok 92 százaléka jár érettségit adó intézménybe, addig a fiúknak csak 80 százaléka.

A válaszolók nemi megoszlása iskolatípusonként

Eddigi tapasztalataink alapján a legfontosabb magyarázó változók egyike a szülők iskolai végzettsége, azon belül is az apa iskolázottsága. A teljes mintában a diákok 6 százalékának édesapja csak általános iskolát végzett, 35 százalékuk kitanult valamilyen szakmát, további 41 százalék édesapja le is érettségizett. A diplomás apák aránya 16 százalék. A nagyvárosi társadalom heterogenitására jellemzően a szülők képzettségi szintje is differenciáltabb, a miskolci mintában magasabb a magasán kvalifikált szülő aránya mint a két kisvárosban, illetve a szlovákiai tanulók körében, de magasabb a képzetleneké is.

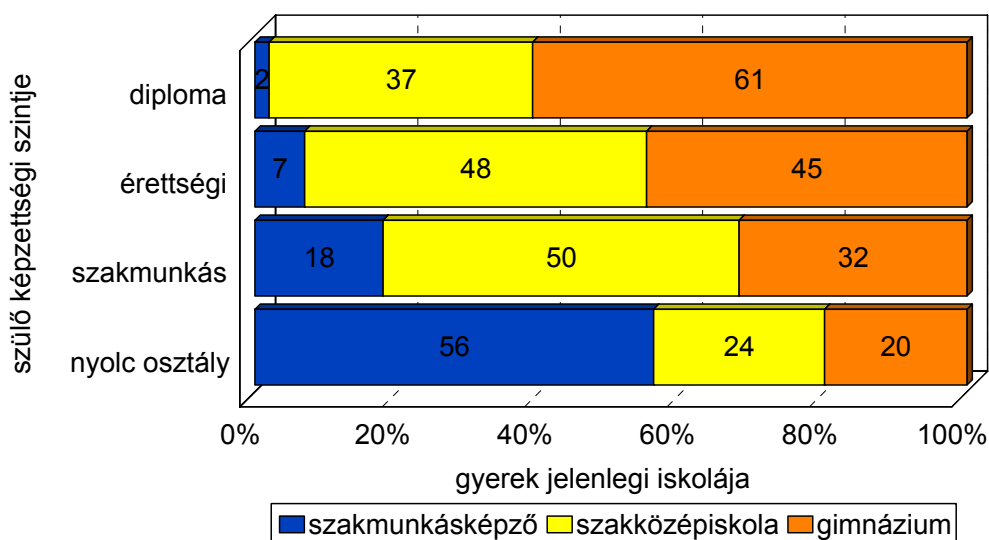
A szülő iskolai végzettsége - közvetve - jelentősen meghatározza, hogy a nyolcadikos tanuló milyen iskolatípusban tanul tovább, a képzettebb szülők gyerekei a magasabb képzettséget adó iskola felé orientálódnak. A maximum szakmunkásképzőt végzett szülők

gyermekei adják a mostani szakmunkásképző iskolák tanulóinak 75 százalékát, míg a diplomás szülők 61 százaléka gimnáziumba járattja gyermekét. Ez az arány a két kisvárosban meghaladja a nyolcvan százalékot, míg Miskolcon és Szlovákiában alig ötven százalék feletti. Jellemző, hogy a teljesen képzetlen szülők gyerekei között jóval átlag alatti az érettségit adó iskolába járó fiatalok aránya (20 százalék!), s ez a kulturális tőke hátrányának újratermeléséről ad hírt.

Mindezek alapján kísérletet tehetünk arra, hogy meghatározzuk a generációk közötti mobilitás irányát. A tanulók iskolázottsága nyilván még nem teljesen lezárt, de a tudás mobilitás értelmezéséhez felhasználható a hazai iskolarendszernek az a sajátossága, hogy a középiskolai végzettség erősen befolyásolja a későbbi tanulmányokat, illetve ezen keresztül az elért társadalmi státuszt. Immobilnak tekinthetjük azokat, akiknél a gyerek és a szülői helyzet megegyezik, felfelé mobilnak ha a gyerek helyzete jobb, s lefelé mobilnak, ha a gyerek helyzete várhatóan rosszabb, mint a szülőké. Az ily módon értelmezett mobilitási csoportok megoszlása a következő: 55 százalék immobil, 10 százalék lefelé mobil, 35 százalék felfelé mobil. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált fiatalok nagyjából fele ugyanolyan, egytizede százaléka alacsonyabb képzettségi szinten van, mint a szülei, s 35 százalékuk magasabb kvalifikáltság felé van úton - egyenlőre. Nincs tehát lezárva a mobilizációs csatorna, nem determinisztikus a családi háttér, de nagyon erős a hatása.

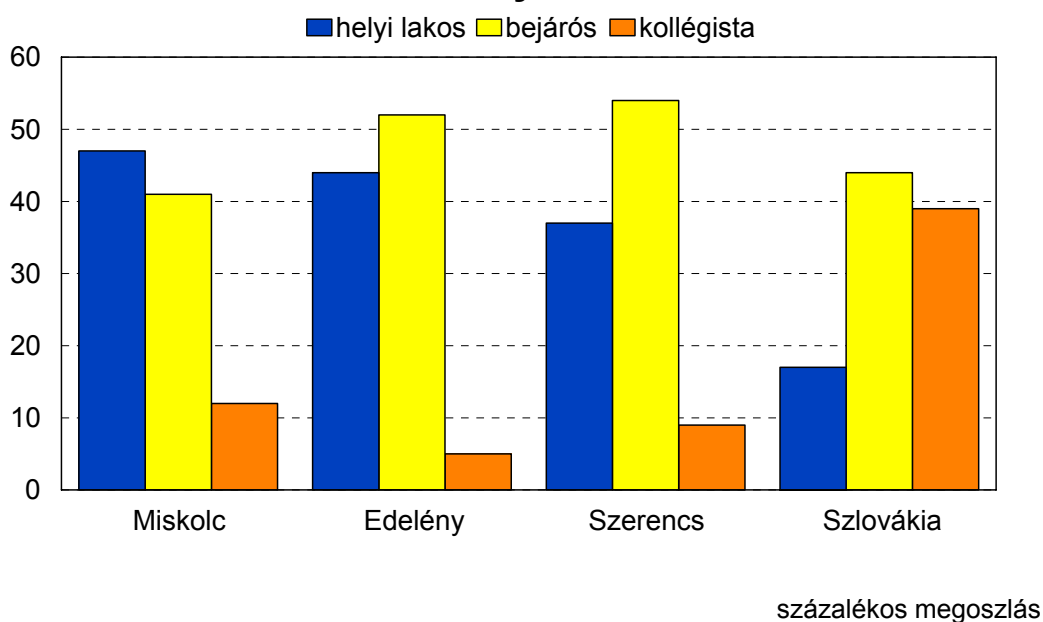
A szülő iskolai végzettségének hatása a gyermek képzettségére

A kutatási eredményekből az is kiderül, hogy a helyi lakosú diákok szüleinek valamivel magasabb az átlagos képzettségi szintje, a diplomások aránya 23, az érettségizetteké további 40 százalék. Ezzel szemben a kollégiumban lakó vagy a naponta ingázó tanulók között csak 2-5 százalék a diplomás szülők aránya. Ez egyértelműen mutatja, hogy a környező kistelepülések kulturális tőkében szegényebbek mint a városok.

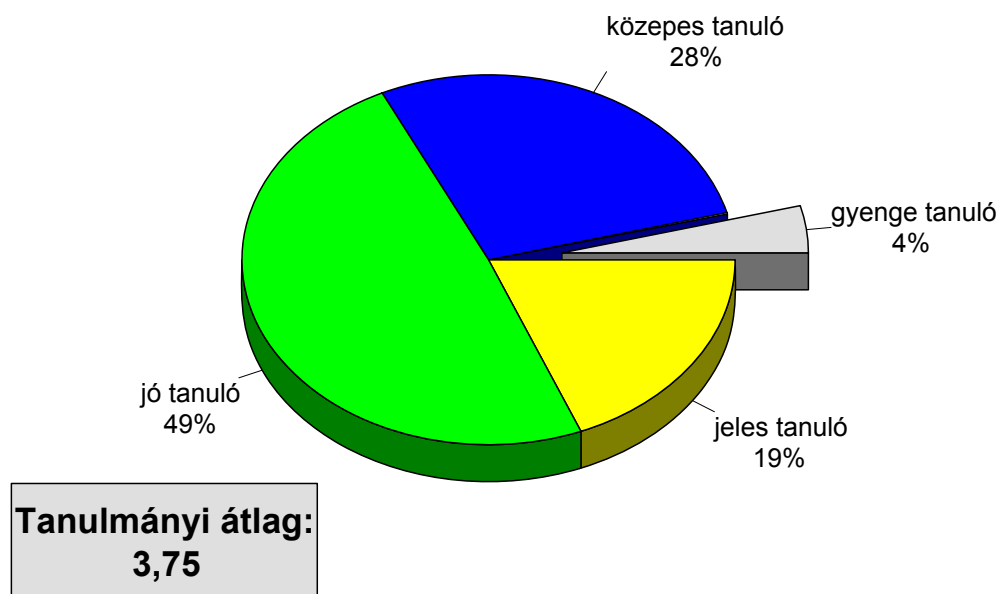
A Miskolcon tanulók 54 százaléka, az Edelényben tanulók 56 százaléka nem helybéli, 41-52 százalékuk bejárós, 12-4 százalékuk kollégiumban lakik. Különösen nagy a nem helyi tanulók aránya Szerencsen (63 százalék). A naponta bejárók magas aránya Miskolcon egyenesen következik a kínálat bőségéből és a térségi központi szerepből, Edelényben és Szerencsen pedig abból, hogy a környék egyetlen középiskolájáról van szó. Mindez természetesen leképeződik az iskolatípusonkénti megoszlásban is.

A lakóhelyen tanulók, a bejárósok és a kollégisták aránya

A kérdőívben arra is megkértük a tanulókat, hogy nyilatkozzanak iskolai teljesítményükről, megkérdeztük a legutóbbi félévi tanulmányi átlagukat. A diákok összesített átlaga jó, számszerűsítve 3.75. Ez természetesen eltér a vizsgált mintavételi pontokon, Miskolcon 3.61, Edelényben 3.67, Szerencsen 3.86 míg Szlovákiában 4.02.

A tanulók tanulmányi eredménye

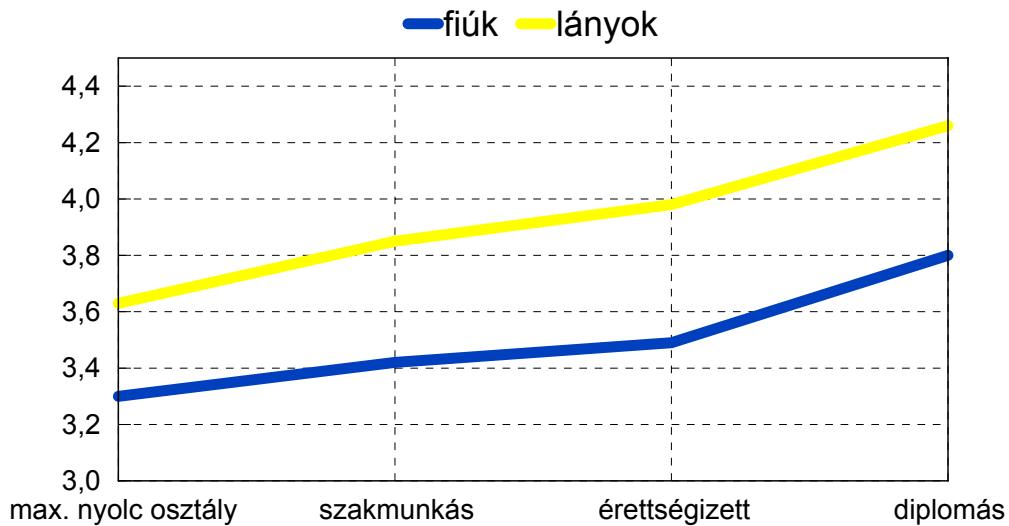
Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi átlagokat, a diákok 4 százaléka minősül gyenge tanulónak (1-2,49 közötti átlag), további 28 százalékuk közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2,5-3,49 közötti átlag). Jó átlagot produkált a tanulók fele és jeles átlagot ért el egyötödük. Ha összehasonlítjuk az egyes iskolák adatait - ahogy az várható volt - azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb tanulmányi átlagot a gimnáziumok tanulói produkálták (3.96), s a leggyengébben a szakmunkástanulók szerepeltek, bár ők is elérték a hármas átlagot (3.15).

A tanulmányi átlagokat vizsgálva fel kell hívni a figyelmet arra a - pedagógusok által jól ismert - tényre, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermeke, mivel több kulturális tőkével rendelkezik, jobban meg tud felelni az iskolai elvárásoknak, s az iskolákat leginkább ők tudják "használni" céljaik elérésére. Míg a diplomás apák gyermekeinek tanulmányi átlaga 4.07, addig az érettségizetteknél ez az érték 3.75, a szakmunkásoknál pedig csak 3.68. A maximum nyolc osztályt végzett apák gyermekeinek tanulmányi átlaga 3.46 volt az elmúlt félévben.

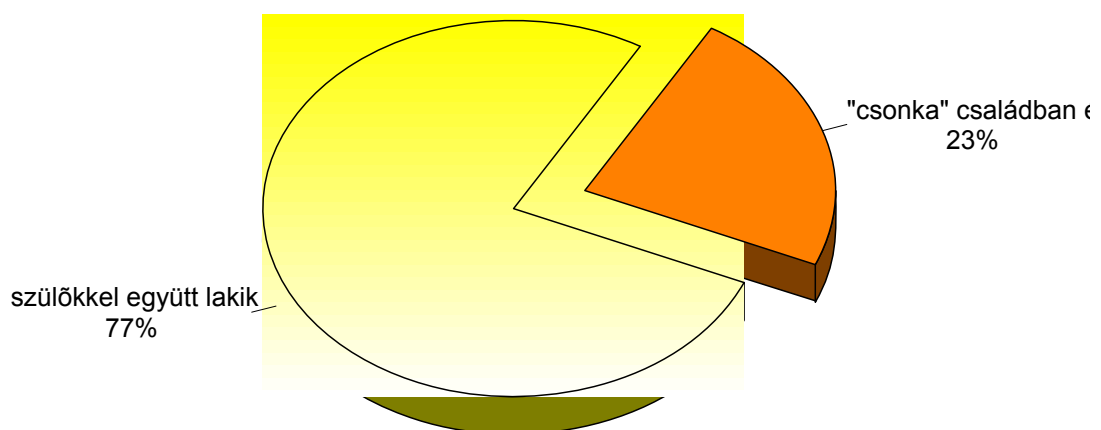
A tanulmányi átlagban mutatkozó eltérés több más dimenzió mentén is tettenérhető. A lányok közel fél jeggyel jobb tanulmányi átlagot (3.95) produkáltak az elmúlt félévben, mint a fiúk (3.50). Eltérés mutatkozik a kor szerint is, 16 és 18 év között a tanulmányi átlag romlik, majd a 18 év feletti képzésekben újra javul. A később még részletesen vizsgálandó családi

háttérnek is van befolyása, a „csonka” családban élő diákok átlaga szignifikánsan alacsonyabb társaikénál.

Tanulmányi átlag az apa képztségének dimenziójában

A diákok családi háttere

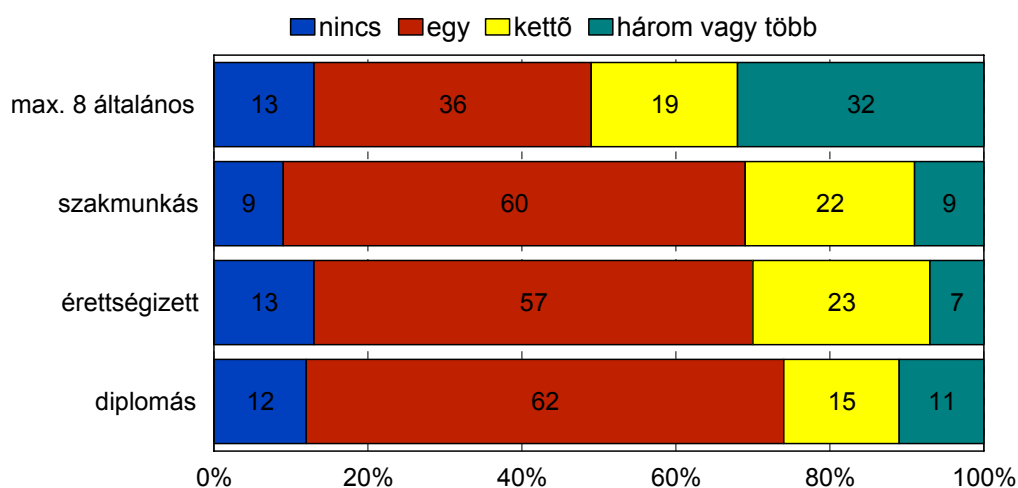
Köztudott, hogy az elsődleges szocializációs közeg, a család meghatározó szerepet tölt

be az egyén életében. Kutatásunknak is mindenképpen ki kell térnie rá, már csak azért is, mert számos olyan ifjúsági probléma van, melynek a gyökere a családban, a családi mintában van. Több kérdésben magyarázó változóként szerepel a családi háttérhez tartozó tényezők, pl. a szülő iskolai végzettsége vagy a család anyagi helyzete.

A vizsgált tanulók nagyobb része (77 százaléka) a hagyományos értelemben vett nukleáris családban él, olyan családban, ahol mindkét szülő együtt lakik a gyermekével.

A megkérdezett tanulók 12 százaléka egyke, 57 százalékuknak egy testvére van. A három gyermekes családok aránya (ahol 2 testvére van a válaszolónak) 21 százalék, ennél több testvér a családok 10 százalékában él együtt. A háztartások nagysága változik az apa iskolai végzettségének dimenziójában. Jól mérhető, hogy a szülő iskolai végzettségének növekedésével csökken a válaszolók testvéreinek száma. Míg a maximum nyolc osztályt végzett szülők gyermekeinek közel egyharmada úgy nyilatkozott hogy három vagy annál több testvére van, addig a legfeljebb két testvért nevelő családok aránya az apa végzettségével valamelyest emelkedik.

A testvérek száma az apa iskolai végzettségének dimenziójában

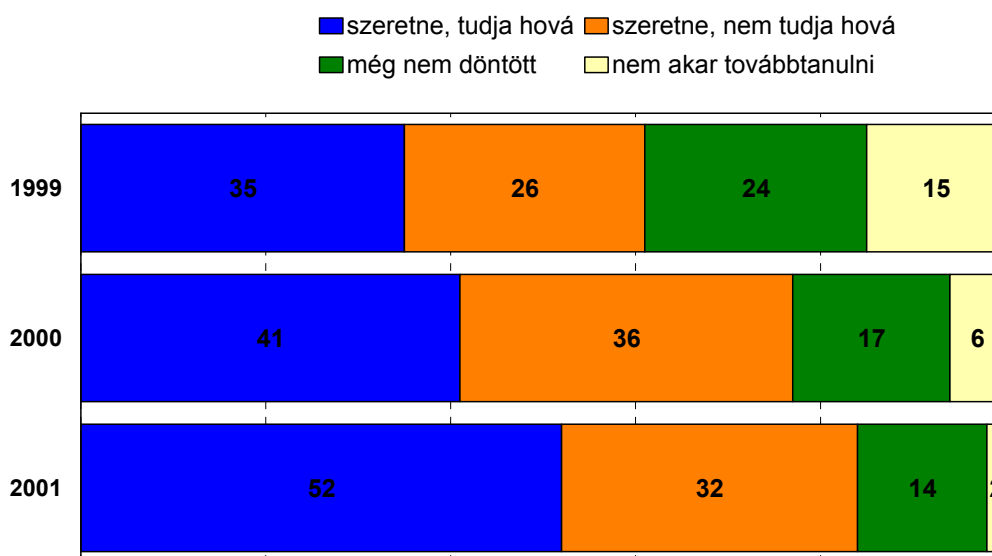

Az átlagos testvérszám így 1.32, ami az apa végzettségével csökken. Ha a településeket nézzük, akkor Magyarországon a legmagasabb ennek értéke Miskolcon (1.44), míg Szlovákiában Szepsiben (1.53). Alacsonyabb érték jellemző a magasabb végzettséget adó iskolákra (ami nyilvánvalóan a szülő iskolázottságával van összefüggésben), és érdekes, bár nem meglepő módon a csonka családban élőknek is több testvérük van (1.54)

3. Életpálya, egzisztencia

A későbbi munkaerőpiaci pozíció nagymértékben függ az iskolai végzettségtől. A vizsgált városokban a fiatalok 51 százaléka mindenképpen tovább szeretne tanulni, és már tudja is, hogy hová, további 32 százalékuk csak az elhatározásban biztos, 14 százalék még nem döntötte el és csak 3 százalék az, aki nem akar továbbtanulni. Ez azt is mutatja, hogy a követéses vizsgálat jól modellezi a pályaválasztás közeledését, ennek egyik legbiztosabb jele a még bizonytalanok számának csökkenése (különösen a két kisvárosban), és az, hogy az így „felszabaduló” százalékok a továbbtanulást erősítették¹.

Továbbtanulási szándékok

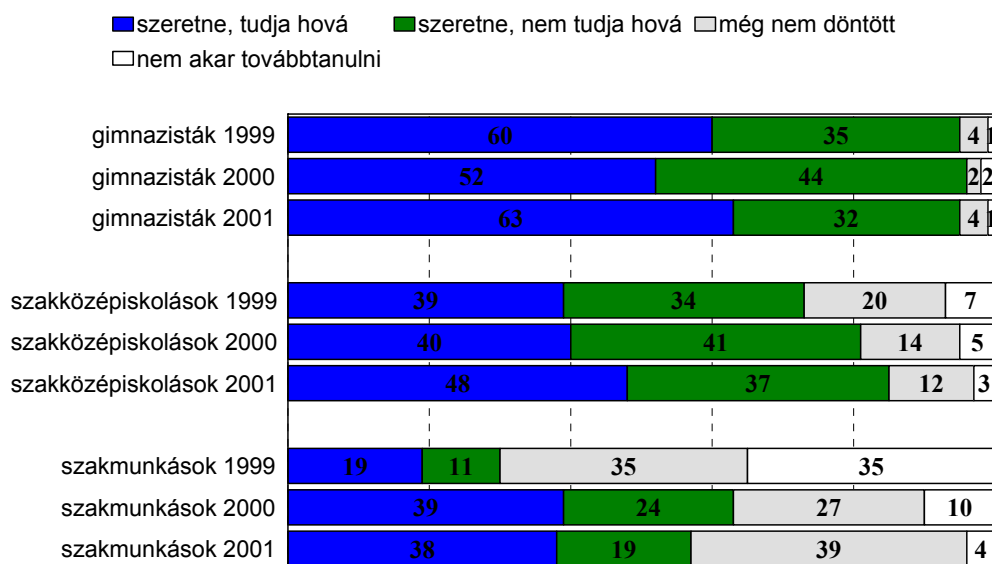
A továbbtanulás nagymértékben függ a családi mintától, az elért tanulmányi eredménytől és magától az iskolától is. Érdekes módon e tekintetben a két ország közt alig van valami különbség, a magyarországi diákok valamivel biztosabbak a továbbtanulásban. Ahol az apa diplomás, ott a fiatalok 74 százaléka már pontosan tudja, hogy hová szeretne továbbtanulni, míg ez a szám a maximum nyolc általánost végzett apák gyerekeinél csak 40 százalék. Ez fordítva is igaz, a diplomás szülők gyerekeinek csak 1 százaléka nem akar továbbtanulni, míg a másik csoportban ez a szám 8 százalék. Elmondható emellett, hogy a

¹ 2001-ben ennél a kérdésnél az összehasonlíthatóság miatt csak a magyarországi válaszadókat vettük

lányok nagyobb arányban tudják, hogy tovább akarnak tanulni, csak még nem biztosak abban, hogy hová, míg a fiúk közt nagyobb a kérdésben teljesen bizonytalanok aránya. Érdekes módon mindkét nemnél a kérdezettek fele tudja már, hogy pontosan hová szeretne továbblépni. A tanulmányi átlag alapján is jellemző különbségeket találhatunk, a jeles tanulók közt a legnagyobb a továbbtanulást már pontosan eltervezők aránya, a jó tanulmányi eredményűek többsége tovább akar ugyan tanulni, de nem tudja hová, míg a közepes vagy annál rosszabb tanulmányi eredményűek közt van a legtöbb bizonytalan diák.

A legélesebben azonban az iskola típusa határozza meg a továbblépési szándékokat és lehetőségeket. Az iskola típusa szerinti továbbtanulási szándékokat a következő ábra jelzi, mutatva az eltéréseket a tavalyi eredményekhez képest².

Továbbtanulási szándékok

Az ábra számos fontos információval szolgál. Mint az jól látszik, a gimnazisták, akik hagyományosan nagyobb arányban tanulnak tovább (hiszen a gimnázium ma már sokszor csak előszoba a felsőoktatáshoz, és fordítva: a felsőoktatásba való bejutáshoz gimnázium „javasolt”) a konkrét elképzelés tekintetében tavaly elbizonytalanodtak, de ez nem volt tartós és jelentős többségük még mindig pontosan tudja, hová szeretne továbbtanulni. A

figyelembe.

² 2001-ben ennél a kérdésnél az összehasonlíthatóság miatt csak a magyarországi válaszadókat vettük figyelembe, egyébként a szlovákiai diákok valamivel alacsonyabb arányban biztosak továbbtanulási szándékaikban.

szakközépiskolásokban az elmúlt egy évben a továbbtanulási kedv tovább nőtt, és ez idén már konkrét elképzelésekkel is párosult. Tavaly a legnagyobb eltérés azonban a szakmunkások körében volt tapasztalható, ahol 25 százalékkal csökkent azok aránya, akik nem akartak továbbtanulni, és kevesebben lettek a bizonytalanok is. Idénre valamelyest megcsappant a továbbtanulási kedv, bár nem esett vissza az 1999-es szintre. A legjellemzőbb változás körükben a továbbtanulni nem szándékozók arányának radikális csökkenése, ami a piacosítható ismeretek megszerzésével kapcsolatos elképzelések reális képét mutatja.

A tanulmányi eredmény mellett a diákoktól egy önbesorolást is kértünk, aszerint, hogy az osztályban a legjobbak, az átlagos tudásúak vagy a szerényebb tudásúak közé sorolják magukat. Itt a diákok 20 százaléka sorolta magát a legjobb, 75 százalék az átlagos és 5 százaléka a szerényebb kategóriába.

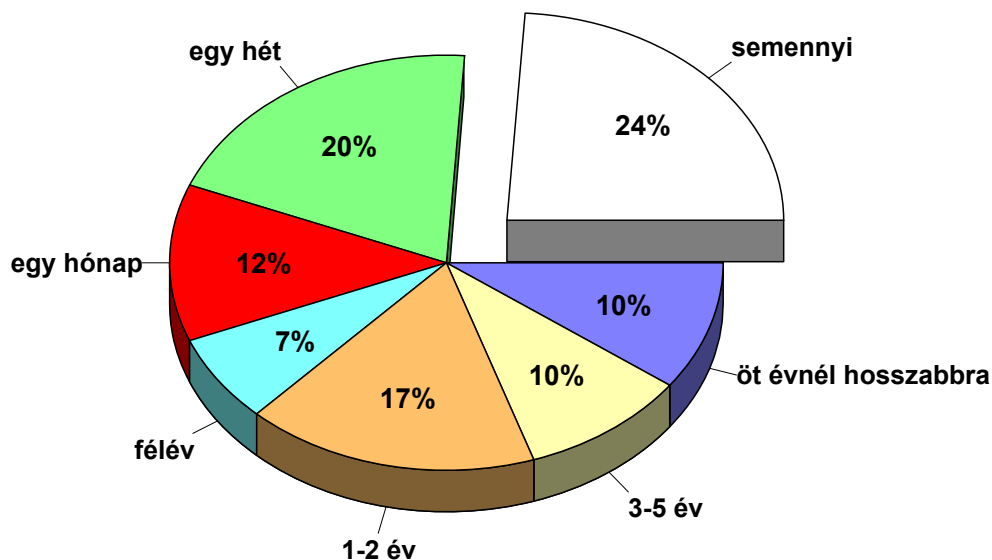
A tényleges átlag és az önbesorolás közti kapcsolatot, a százalékos megoszlásokkal a következő táblázat mutatja. Ezen is látszik, hogy az önbesorolás nagyjából a tényleges helyzetnek megfelelően történt, egy kis pozitív korrekcióval.

tanulmányi átlag (%)		Önbesorolás		
		szerényebbek	átlagosak	jobbak
gyenge	4	23	4	3
közepes	29	46	32	10
jó	49	28	54	35
jeles	19	3	11	52

A jövőképpel kapcsolatos kérdésblokk elején arra vártunk választ a diákoktól, hogy egyáltalán milyen időtartamra terveznek előre. A fiatalok közel egynegyede nem szokta eltervezni a jövőjét, míg 20 százalékuk három évnél is hosszabb időre tervez. A legtöbben egy hétre gondolkodnak előre – legalábbis saját bevallásuk szerint.

Mennyi időre tervezel előre?

A tervezés idődimenziója nagymértékben függ a tanulmányi átlagtól, és nem megfelelő módon az átlaggal együtt emelkedik, bár a legrövidebb időre nem a gyenge, hanem a közepes tanulók terveznek előre. Szintén hosszabb távra terveznek előre a gimnazisták, a diplomások gyermekei és a miskolci diákok.

A fiataloknak felsoroltunk 17 eseményt, ami jelentősnek, egyesek fordulópontnak mondhatók az életükben. Arra kértük őket, mondják meg, vajon hány éves korukban fognak ezek az események bekövetkezni. Mint az alábbi táblázatban látható, ez kemény dió volt, hiszen még a leggyakrabban megválasztott eseménynél (önálló szórakozás) is nyolc százalék volt a bizonytalanok aránya. A legnagyobb bizonytalanság az állandó partnerrel történő együttélésnél volt, itt tavalyhoz hasonlóan a diákok 58 százaléka nem tudott időpontot mondani. Azok aránya, akik szerint az adott esemény soha nem fog megtörténni, várható módon a deviáns viselkedések (drog, alkohol, dohányzás) megítélésénél volt a legnagyobb, míg a szexuális tapasztalatszerzés, a különköltözés, a szakmai végzettség és a szórakozás az, amelyről egyik fiatal sem mondana le.

Az alábbi táblázat ezeket az adatokat mutatja összehasonlítva a tavaly felvett eredményekkel, értelemszerűen csak a magyarországi diákokra vonatkoztatva.

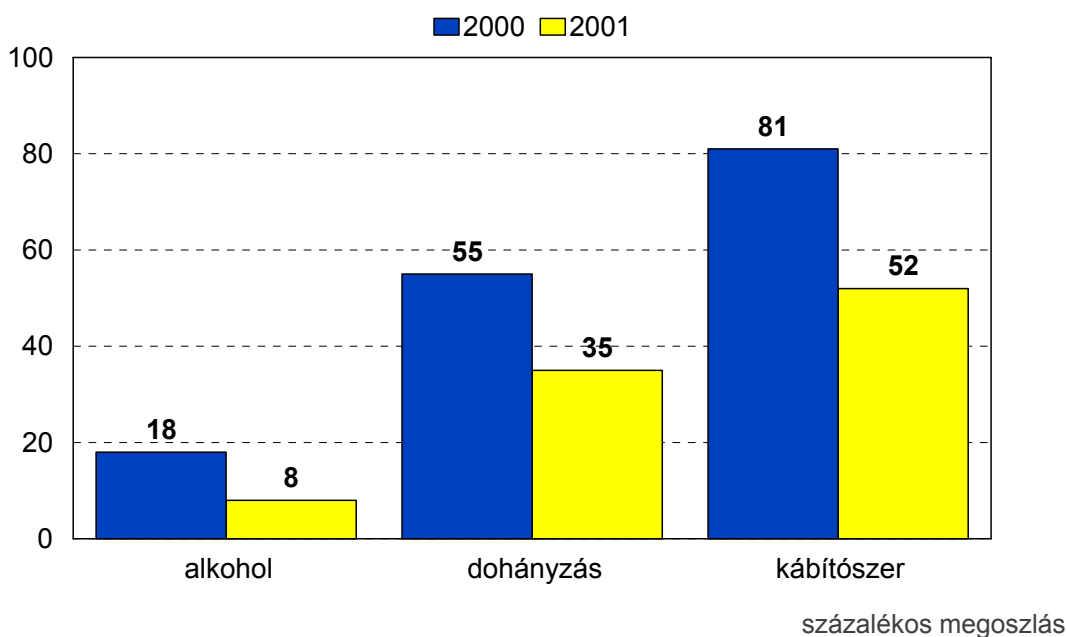
Az emberrel élete folyamán sok olyan dolog történhet, ami megváltoztathatja az életét.

**Te mit gondolsz, hány éves korodban fognak az alábbiak bekövetkezni?
Ha már bekövetkezett, hány éves voltál akkor?**

	átlag- életkor 2000	átlag- életkor 2001	eltérés	soha 2000	soha 2001	nem tudom 2000	nem tudom 2001
Események	év			százalék			
először önállóan szórakozni menni	15,2	15,2	0	-	-	11	8
először jól berúgni	15,4	15,6	+0,2	18	8	22	27
rendszeresen cigarettázni	15,5	15,5	0	55	35	11	17
először diákmunkát vállalni	16,0	16,2	+0,2	6	4	27	33
eldönteni, hogy milyen szakmád lesz	16,0	16,3	+0,3	1	1	28	31
szexuális tapasztalatokat szerezni	16,3	16,4	+0,1	-	-	33	35
először kipróbálni valamilyen kábítószer	16,4	16,3	-0,1	81	52	9	21
először komoly párkapcsolatot kialakítani	17,4	17,2	-0,2	1	1	41	42
saját magad nyári utazást tervezni	17,6	17,5	-0,1	1	1	31	26
jogosítványt szerezni	17,8	18,3	+0,5	1	1	20	22
önálló bankszámlát nyitni	18,8	18,3	-0,5	2	-	50	49
az első szakmai végzettséget megszerezni	19,4	20,0	+0,6	1	-	24	31
elköltözni, függetlenül élni a szülőktől	21,6	21,6	0	2	-	51	52
állandó partnerrel együtt élni	21,6	20,9	-0,7	3	1	58	58
befejezni tanulmányaidat	21,6	22,4	+0,8	1	-	46	48
először rendes állásban dolgozni	21,8	23,3	+1,5	1	1	47	50
megházasodni	23,7	24,4	+0,7	5	1	49	54

A szélső életkori értékeknél a házasság volt, amelynek legelső dátuma a legkésőbbre húzódott (20 év), míg a kábítószeren és az alkoholon az ezt betervező fiatalok mindegyike szeretne túl lenni 20 évesen. A tavalyi eredményekhez képest számos érdekes eltérés figyelhető meg. A legfontosabb, hogy a fiatalok jelentősen csökkenő aránya állította, hogy soha nem fog berúgni, cigarettázni és kábítószer fogyasztani. A legjelentősebb eltérés sajnos éppen a drogok területén volt tapasztalható, ami legalábbis kérdőjeleket jelez az új drogpolitika irányában. Az elutasítók arányának drámai csökkenése jól mutatja, hogy sajnos a „felnőtté válás” ma ezekkel is jár.

Az egyes devianciákat elutasítók aránya

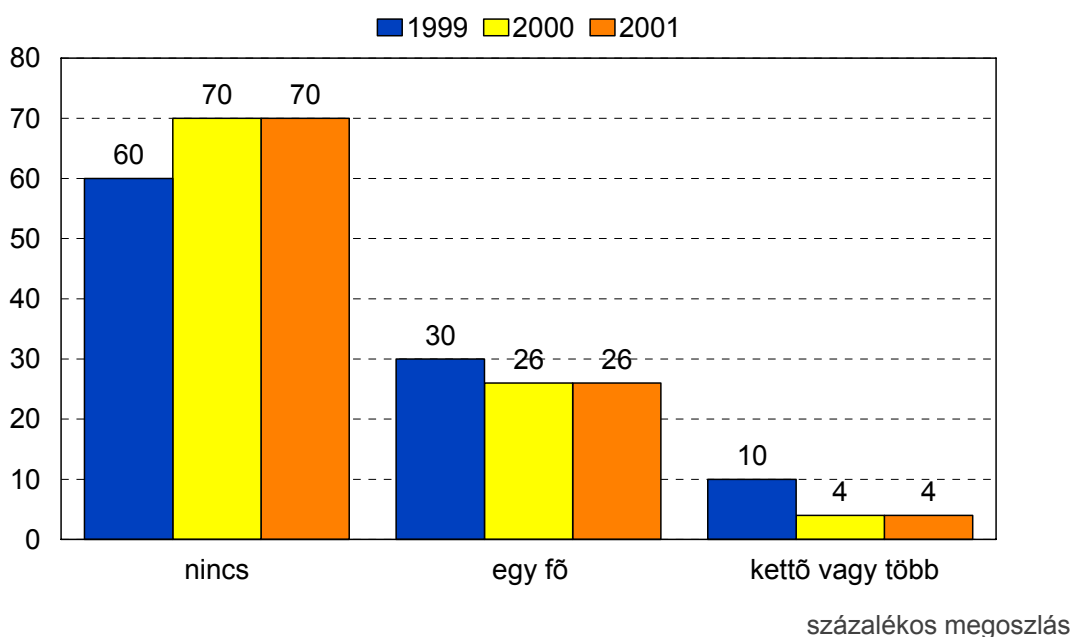
A másik jelentős változás-csoport az életpálya egyes állomásainak megváltozása. Szignifikánsan, legalább fél évet előrehúzódt az önálló bankszámla és az állandó partnerrel való együttélés, ezt most korábban tervezik a fiatalok, azt kell mondjuk, haladva a korszellemmel. Emellett ugyanakkor az egzisztencia fontos összetevőit alkotó állomások későbbre tolódtak, a szakmai végzettség, a tanulmányok befejezése és különösen az első rendes állás megszerzése most távolabbinak tűnik, mint tavaly. Különösen jelentős az állás tekintetében bekövetkezett változás, ez plusz másfél év, ami a munkaerőpiac nehézségeire utal. Az egzisztenciális nehézségek miatt későbbre tolódik a házasság (bár érdekes módon a különköltözés nem), és későbbre tervezik a jogosítvány megszerzését is a fiatalok, igaz a válaszadók 2 százaléka ezt már 17 éves kora alatt teljesíthetőnek véli (!). Az nem meglepő, hogy az életpálya későbbi állomásai tolnak, a válaszadók ugyanis életkoruknál fogva a korábbi állomásokat már „teljesítették”.

A fenti események amúgy három, jól elhatárolható életszakaszhoz kötődnek. Az első 16 éves korig tart, és domináns elemei a szórakozás, valamint az élet nagy tapasztalatai (káros szenvedélyek, szex stb.) A második 18 éves korig, a középiskolás évek végéig tart, itt már komolyabb témák kerülnek elő (párkapcsolat, utazás, jogosítvány). 18 éves kor felett pedig már a „felnőtt” témák következnek: különköltözés, állás, házasság.

A munkahely kiválasztása csak elméletben olyan egyszerű, mint ahogy azt fentebb vázolták a diákok. Valószínűleg egy részüknek elkerülhetetlenül szembe kell nézni a munkanélküliséggel. Sokan ezt már most is megélik, mivel a diákok számára a munkanélküliség - igaz egyelőre csak közvetve, de - megélt jelenség. Szomorú tény, hogy a tanulók 26 százalékának családjában egy, míg 4 százalék családjában egynél több munkanélküli van, amely arányok semmit nem változtak tavaly óta.

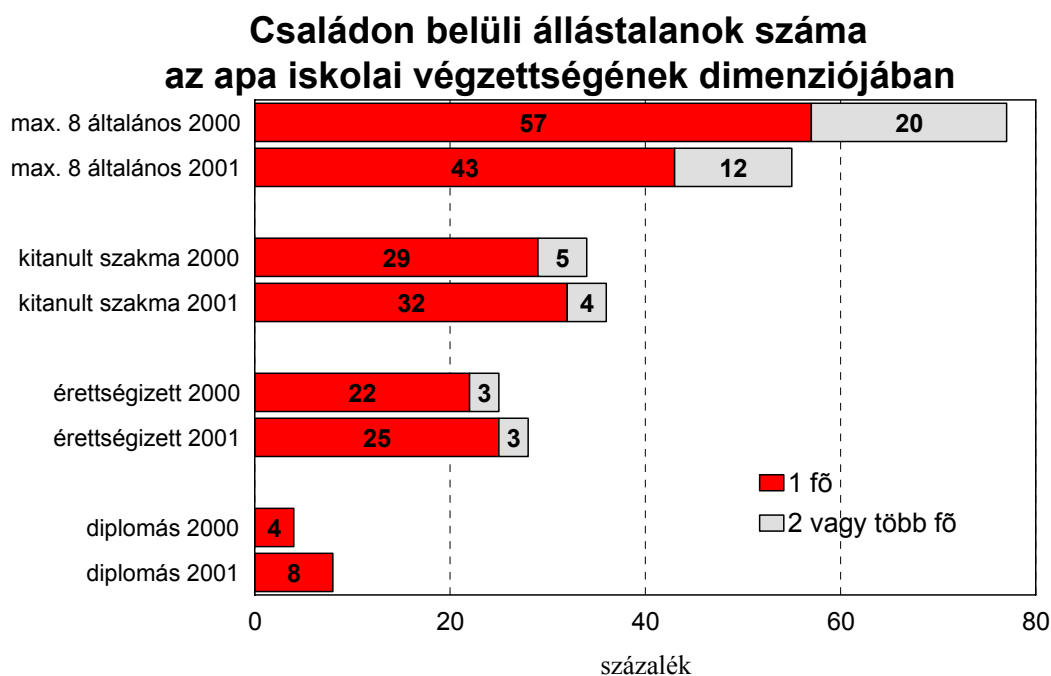
Ez az arány jelentősen különbözik a három városban, legjobb a helyzet Szerencsen (tavaly Edelényben, 1999-ben pedig Szerencsen volt a legjobb), ahol a fiatalok 74 százaléka nem érintett a családján keresztül, míg ez az arány Edelényben 68, Miskolcon pedig 67 százalék. A szlovákiai diákok 70 százalékának családja érintetlen a munkanélküliség által. A munkanélküli családtag számos szempontból érinti hátrányosan a családot, elsősorban természetesen egzisztenciálisan, de az ebből eredő mentálhigiénés problémák veszélye sem elhanyagolható.

Hány munkanélküli van a családjában?

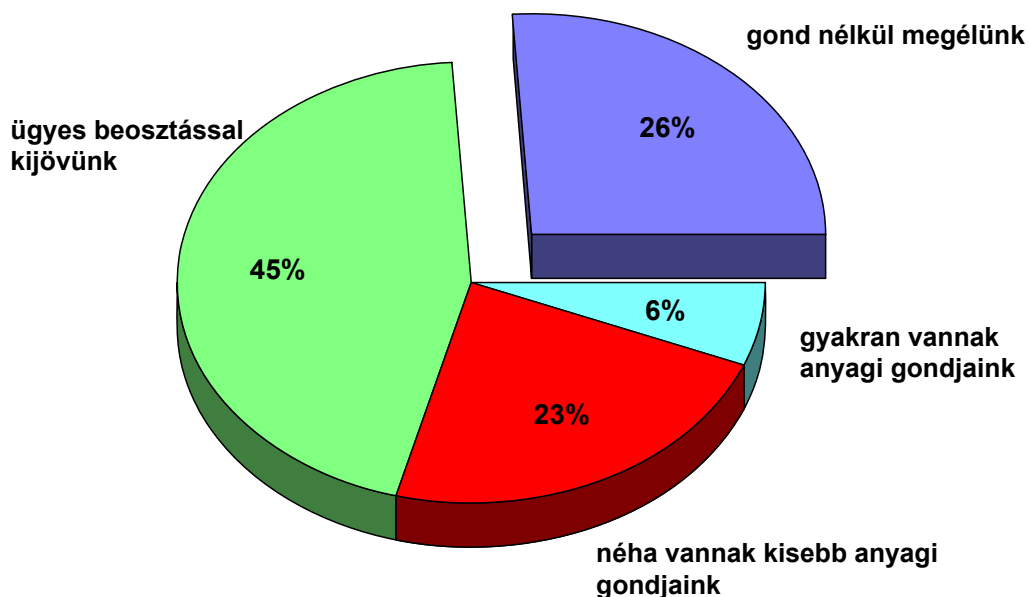
A családon belüli munkanélküliség jellemzőit és predesztinálhatóságát jól mutatja a következő ábra, ahol a munkanélküliséget az apa iskolai végzettségével vetettük össze. Ezen látszik, hogy ennek elsősorban az alacsonyabb végzettségű családfővel rendelkező családok vannak kitéve, a szakképesítéssel nem rendelkező apák családjában 55 százalékos

valószínűséggel találunk munkanélkülit, ami elég szomorú, de tavalyhoz képest pozitív változást jelez, igaz a képzetesebb apák családjában viszont kicsivel növekedett a munkanélküliség.

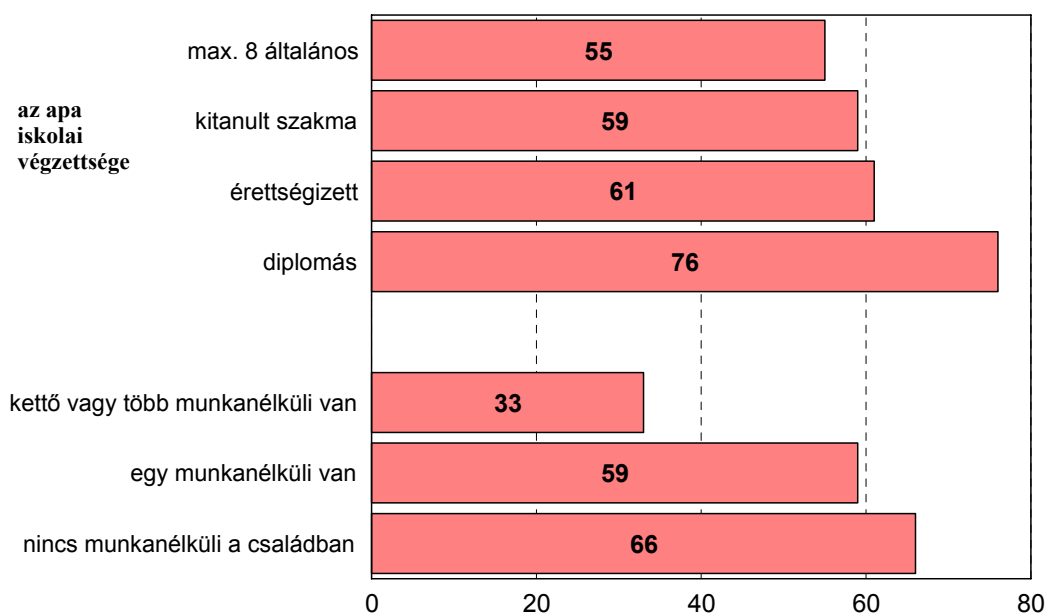
A munkanélküliség hatása a család anyagi helyzetére olyannyira nyilvánvaló, hogy ezt már a diákok is pontosan érzékelik. Amikor arra kértük őket, hogy ítéljék meg családjuk anyagi helyzetét, akkor azok a fiatalok, akiknek családjában van munkanélküli, jóval kedvezőtlenebb helyzetről számoltak be. A diákok közül egyébként legtöbben azt mondták, hogy ügyes beosztással kijönnek a keresetből és mindössze 26 százalékuk válaszolta azt, hogy gond nélkül megélnek, igaz ez 8 százalékos növekedés tavalyhoz képest.

Milyen a család anyagi helyzete?

A munkanélküliség mellett az apa iskolai végzettsége determinálja a család keresetét. Ez az összefüggés lineáris, azaz minél magasabb az apa végzettsége, ténylegesen annál magasabb a családi összjövedelem (ritka kivételek persze előfordulhatnak), és annál jobbnak ítélik meg a diákok a család anyagi helyzetét. Az alábbi ábra e két tényező hatását mutatja a család anyagi helyzetére (százfokú skálán).

A család anyagi helyzetének megítélése

4. Értékrend, identitás

Az utóbbi évtizedben zajló folyamat a felnőtt lakosság és a tanulók értékrendjének átalakulása. E mögött, illetve ezzel párhuzamosan a kilencvenes évek végére megindult a generációs korszakváltás folyamata is, azok a tanulók akik a kilencvenes évek elején kezdték iskolai pályafutásukat már teljes mértékben a megváltozott gazdasági és társadalmi környezetre szocializálódnak. A piacutató szakemberek szóhasználatával Y-generációnak jelölt korosztály nemcsak fogyasztói szokásaiban más, hanem az új technikai eszközökhöz való viszonyulásaiban és életmódjában is eltér szüleitől. Ez a megváltozott szemlélet szükséges előfeltétele az információs társadalom kiépülésének.

A megkérdezett magyarországi diákok 74 százaléka külön, saját szobában lakik otthon, amelyben sokaknál saját hifi, TV is található. Ez az arány Szlovákiában jóval alacsonyabb, mindössze 47 százalék. A magyarországi diákok 46 százalékának van saját tévéje, további egyötödüknek csak a testvérével kell osztozkodnia rajta.

Az egyes saját tárgyak birtoklási módjának százalékos megoszlása

	van	nincs	csak a testvérével közösén van
Van saját szobád?	67	6	27
Van saját tévéd?	39	42	19
Van saját CD-lejátszód?	38	42	20
Van saját mobiltelefonod?	35	63	2
Van saját számítógéped?	25	52	23
Van saját e-mail címed?	33	67	
Van saját bankkártyád?	23	77	

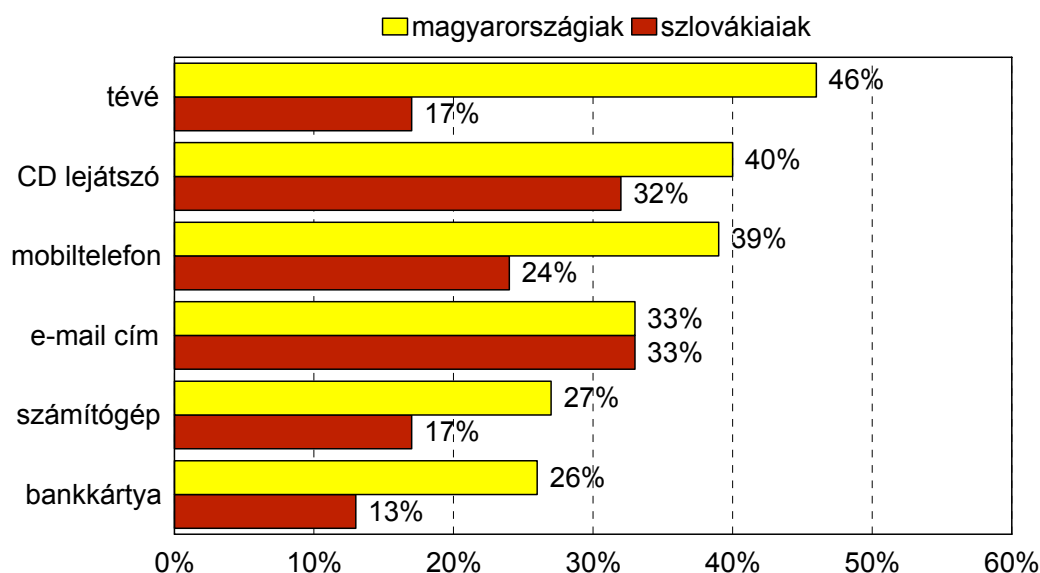
százalék

Saját vagy testvérével közösén használt számítógéppel a megkérdezett diákok egynegyede rendelkezik, míg a nálunk nagyon gyorsan elterjedt mobiltelefont a fiatalok több, mint egyharmada birtokolja (ez tíz százalék körül volt egy évvel ezelőtt). A leggyorsabb és egyik legmodernebb kommunikációs csatorna az internet, illetve az elektronikus levelezés. A megkérdezett középiskolások 33 százalékának van saját e-mail címe, és érdekes módon ez az egyedüli, ahol nincs különbség a magyarországi és a szlovákiai diákok között. A fogyasztói szokásokhoz, pénzforgalomhoz kapcsolódó jellemző, hogy átlagosan a tanulók csaknem egynegyedének önálló bankkártyája is van.

A következő ábra a technikai eszközök birtoklásának megoszlását mutatja a

magyarországi és a szlovákiai diákok. Mint látható, a magyarországiak az e-mail címet leszámítva nagyobb arányban birtokolják ezeket az eszközöket.

A saját TV, CD, számítógép, mobiltelefon, bankkártya és e-mail cím elterjedtsége

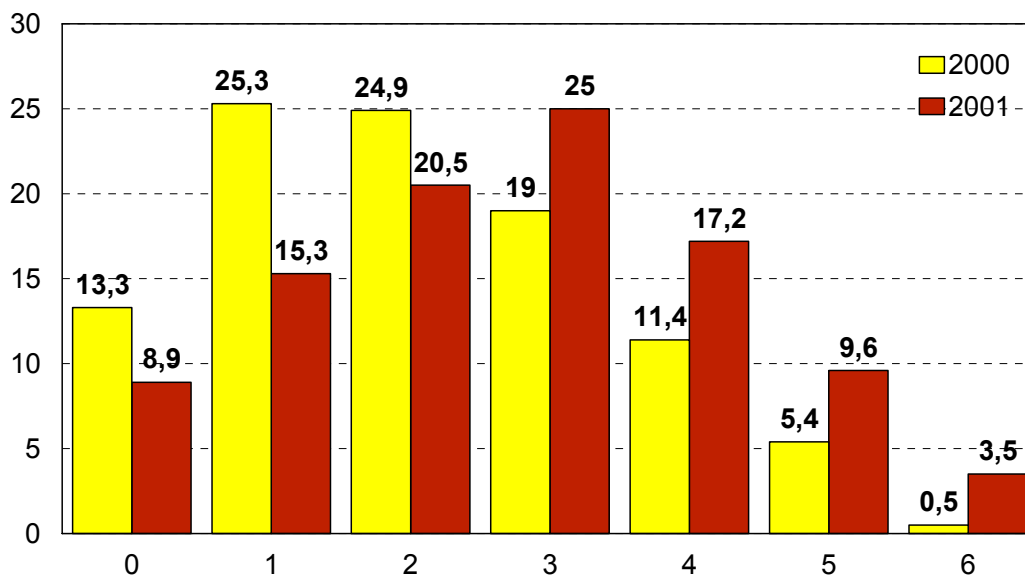
Összegezve a modern technikai eszközöket, elmondható, hogy azok a tanulók, aki a fent felsoroltak közül otthon egyikhez sem tudnak hozzájutni a minta 9 százalékát alkotják, míg teljesen modern fiatalnak (a hat eszközből legalább négy rendelkezésükre áll) 30 százalékuk minősíthető.

Mint a következő ábrán jól látszik, a technikai eszközök elterjedése jelentősnek mondható az elmúlt egy év alatt. Az a görbe, amelynek lokális csúcsai tavaly az egyes és kettes érték körül voltak, eltolódott, és most a hármas/kettes értékek környékén veszi fel a legmagasabb értékeket.

Ami a két ország közti különbséget illeti, jól látható, hogy a szlovákiai diákok, illetve családjaik kevésbé vannak ellátva ezekkel a technikai eszközökkel, illetve még nem jellemző rájuk az efféle eszközhalmozás.

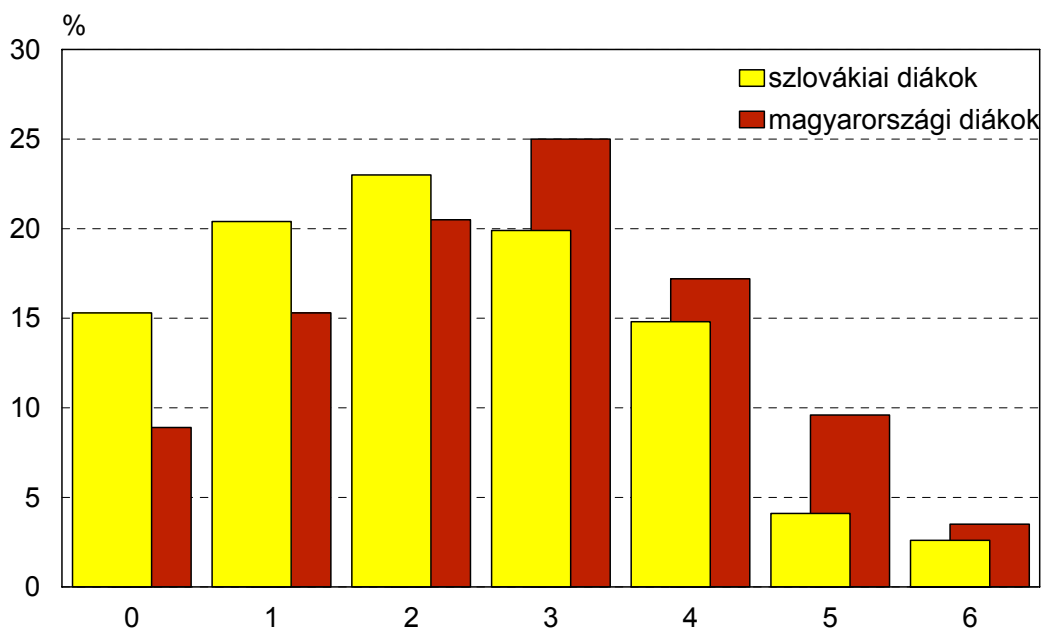

A hozzáférhető technikai eszközök száma

magyarországi diákok

A hozzáférhető technikai eszközök száma

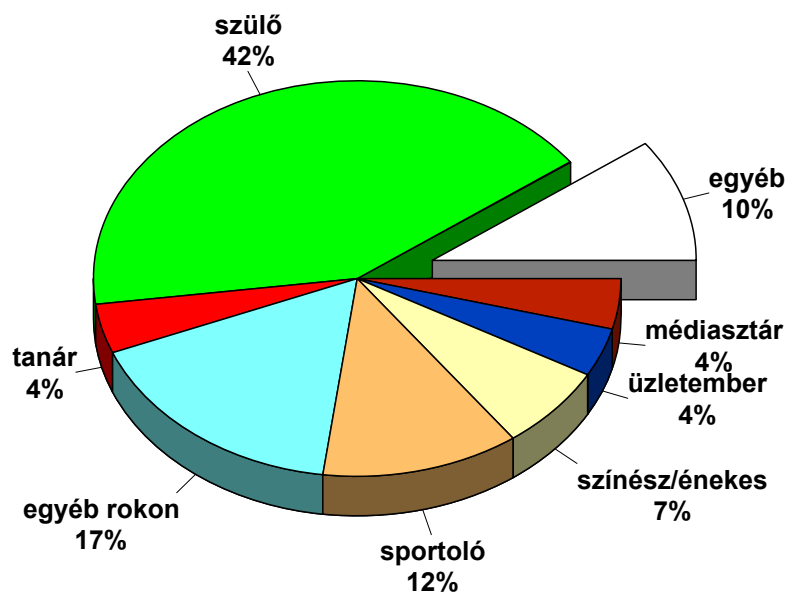
A kérdés pontosabb demográfia elemzése megmutatta, hogy a fiúk, a jobb tanulmányi eredményt elért tanulók, és a magasabb kulturális tőkével rendelkező, képzettebb családok gyermekei körében elterjedtebbek ezek a modern eszközök. Mivel ezek a technikai eszközök

jelentősebb anyagi áldozatvállalást is jelentenek, érthető, hogy azoknál, ahol családjukban gyakran vagy alkalmanként anyagi problémákkal küszködnek, esetleg munkanélküliséggel terheltek, kevésbé elterjedtek.

Az identitás és értékrend témaköre alapján meghatározza a diákok egyes kérdésekre adott válaszait, segít, hogy világképük egységes egészzé rendeződjön. Ugyanakkor ezek a kérdések önmagukban is számos fontos információt hordoznak. A kérdőív vonatkozó blokkja kitért a példaképekre, egyes cselekedetek megítélésére, és a szabadidő eltöltésének minőségére.

Az első kérdés arra vonatkozott, hogy meg tudnak-e nevezni a diákok olyan személyeket, akikre felnőtként hasonlítani szeretnének. Erre a tanulók mindössze 25 százaléka vállalkozott, valamivel kevesebb, mint tavaly. A szlovákiai diákok a magyarországiaknál nagyobb arányban neveztek meg példaképeket.

A választott példaképek

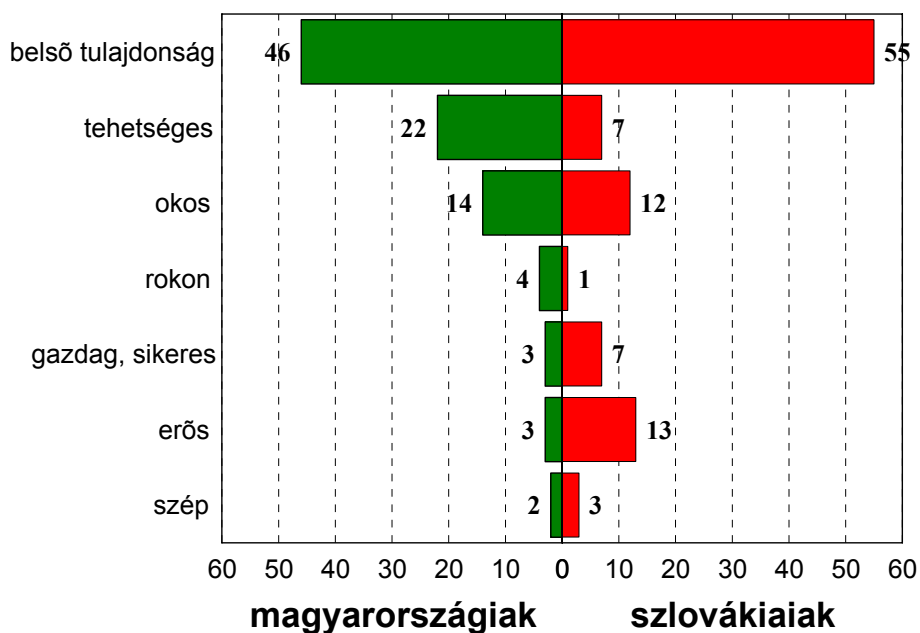
A választott példaképek legnagyobb része a közvetlen családból (szülők, egyéb rokonok), illetve ismerősi körből kerültek ki, illetve Szlovákiában a médiasztárok közül. Ezek az említések adták az összes említés közel kétharmadát, vagyis a fiatalok példaképei – legalábbis Magyarországon – a közhiedelemmel ellentétben nem feltétlenül a külföldi sztárok, hanem a körülöttük élő hús-vér emberek. Ez persze a környezettől függően lehet pozitív és

negatív egyaránt, de úgy gondoljuk, hogy ennek elsősorban pozitív hatása van. Az ismerősök mellett valamivel több, mint egytizednyi sportoló lett felsorolva példaképként.

A személyek megnevezése után arra kértük a diákokat, árulják el, hogy melyik tulajdonsága miatt választották példaképüket. A legtöbb említés a belső tulajdonságokra, a jószívűségre, jólelkűségre vonatkozott (az összes említés közel 50 százaléka), a diákok 17 százalékának a tehetség, 13 százalékának az észbeli képességek volt fontos a példakép választásakor.

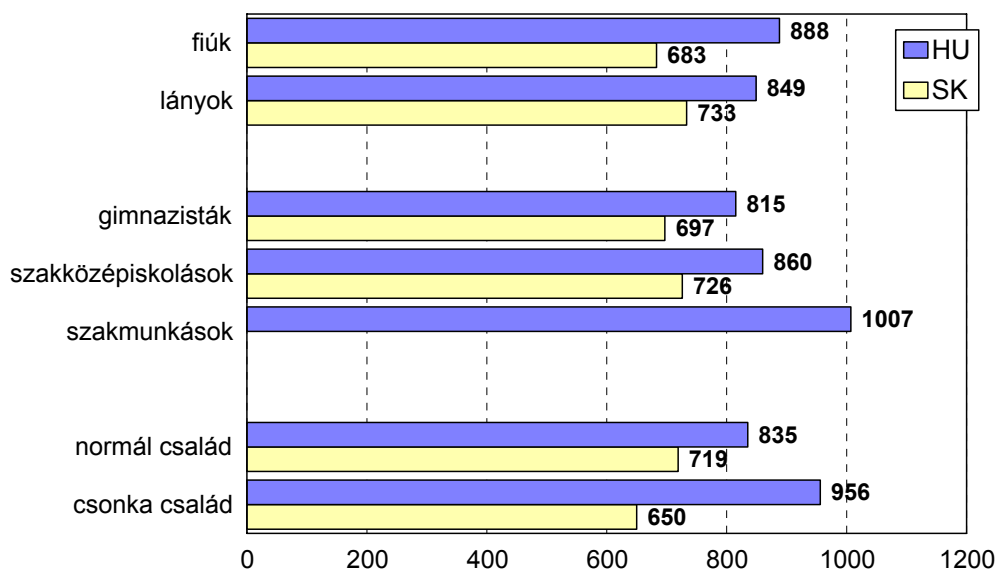
Az alábbi ábra a példaképek meghatározó tulajdonságait mutatja az országok szerint, vagyis azt árulja el, hogy a magyarországi és a szlovákiai diákok milyen tulajdonságok alapján választottak maguknak példaképet.

A példakép tulajdonságai (százalékos említések)

A példaképpel kapcsolatos rögzülés részben a médianak is köszönhető, mivel a diákok az egyik legnagyobb médiafogyasztók. A magyarországiak egy átlagos hétköznap 106 percet, a szlovákiaiak 76 percet töltenek a tévé előtt. Hétféjére ezek az értékek kiegyenlítődnek, a diákokra országtól függetlenül 164 perc napi tévézés jut. Ha mindent összeadunk egy átlagos tanuló Magyarországon 866, Szlovákiában 710 percet tölt tévézésessel. Mindössze a diákok 15 százaléka nyilatkozta, hogy nem néz tévét hétköznap, míg ez az arány hétféjére 10 százalékra csökken.

A diákok egyes csoportjainak heti tévéadagja, percben

A heti tévézés az egyes csoportokat tekintve is jellegzetes különbségeket mutat a két ország tekintetében³. Magyarországon a fiúk, Szlovákiában a lányok tévéznek többet. Az iskola típusát tekintve a tévézési időtartam jelentősen nő, ahogy a gimnáziumok felől a szakmunkásképzők felé haladunk⁴. Az is jellegzetes eltérés, hogy Magyarországon a csonka családokban jóval az átlag feletti a képernyő előtt eltöltött idő, míg Szlovákiában éppen fordítva van.

A tévéképernyők mellett a számítógép is egyre inkább meghatározó elemmé válik a fiatalok szabadidő-eltöltési szokásaiban. A kérdőívben megkérdeztük, hogy az iskolán kívüli szabadidejükben a diákok naponta hány órát ülnek a számítógép előtt (nem számítva tehát az iskolai kötelező használatot). Itt már Magyarországon 43, Szlovákiában 50 százalék volt azok aránya, akik semennyi időt nem töltenek a számítógép képernyője előtt. Ugyanakkor a szlovákiai diákok jóval többet ülnek a számítógép előtt, az ő napi percátlaguk 102, míg a magyarországiaké 81 perc (itthon legtöbbit a miskolciak, legkevesebbet az edelényiek ülnek gép elé).

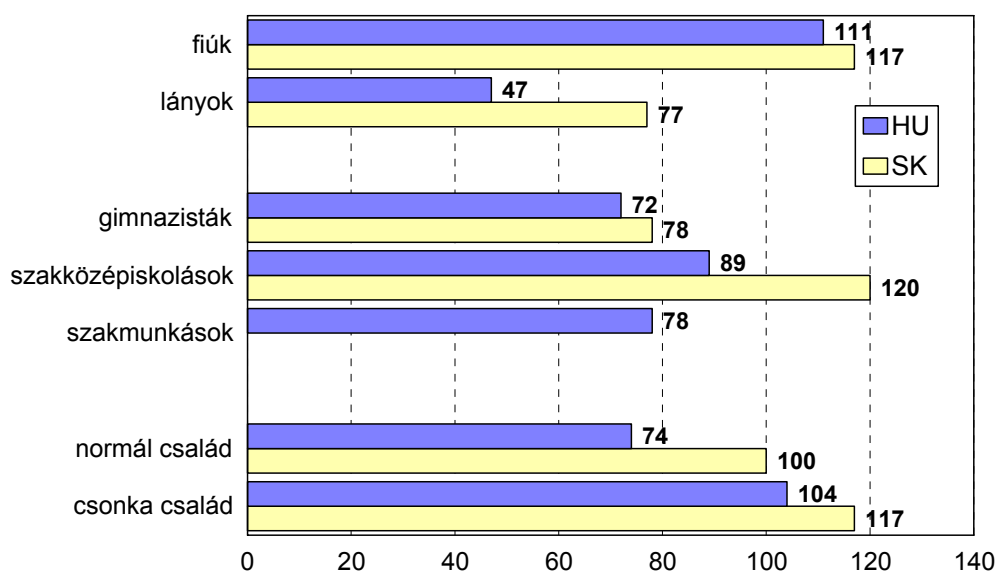
A számítógép továbbra is inkább fiús elfoglaltság. Intenzívebb fogyasztás jellemzi a normál családokban élőket, szakközépiskolásokat, a közepes tanulókat és azokat, akiknek a

³ Azokat is beleértve, akik nem tévéznek.

⁴ A szlovákiai almintában nem szerepeltek szakmunkásképzők.

családjában nincs munkanélküli. Ez utóbbi egyértelműen az anyagi különbségekre vezethető vissza. Hasonló a helyzet az apa iskolai végzettségével, amely minél magasabb (vagyis minél nagyobb a család keresete), annál több időt szán a gyerek a számítógépre – legalábbis Magyarországon, mivel Szlovákiában éppen a legalacsonyabb végzettségű apák gyermekei ülnek leghosszabb ideig a monitor előtt.

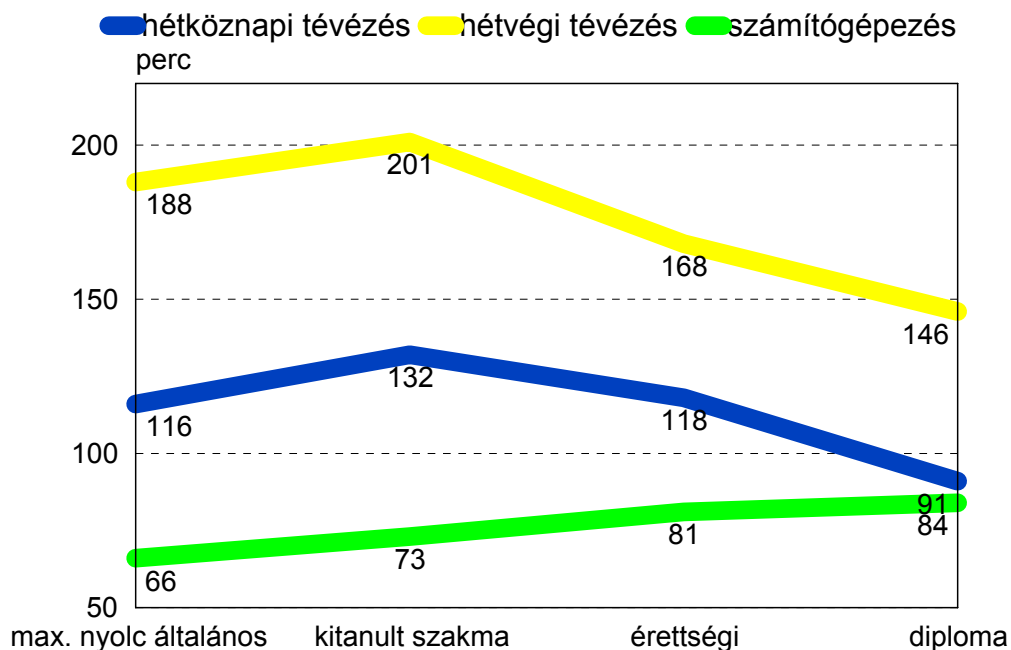
A diákok egyes csoportjainak számítógépre jutó napi ideje, percben

Az apa iskolai végzettsége, és az így közvetített kulturális tőke meglehetősen nagy eltéréseket okoz a képernyő bármelyik típusának „fogyasztásában”, így ezt egy külön ábrán is bemutatjuk. Jól látható, hogy míg a tévénézés az apa iskolai végzettségének növekedésével csökken (leszámítva a legalacsonyabb kategóriát), addig a számítógép-használat, ahol az elsődleges különbségek a hozzáférési (anyagi) lehetőségekben rejlenek folyamatosan nő, és a diplomás apák gyermekeinél már megközelíti a tévénézésre fordított időt, legalábbis hétköznapokon⁵.

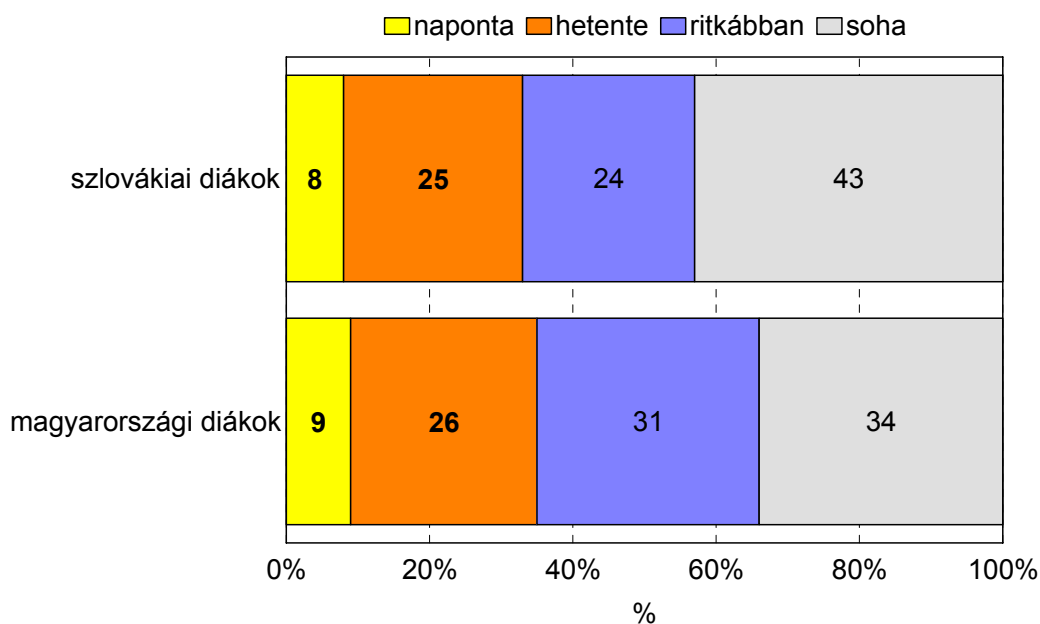
⁵ Itt csak a magyarországi válaszadókat néztük.

A képernyők előtt töltött idő az apa végzettsége mentén

A számítógép-használathoz ma már szorosan kötődik az internet használata. Ezt egyelőre a diákok nagyobb része még nem használja egyáltalán, de egytizedük már naponta, további egynegyedük pedig heti rendszerességgel jut fel a világhálóra.

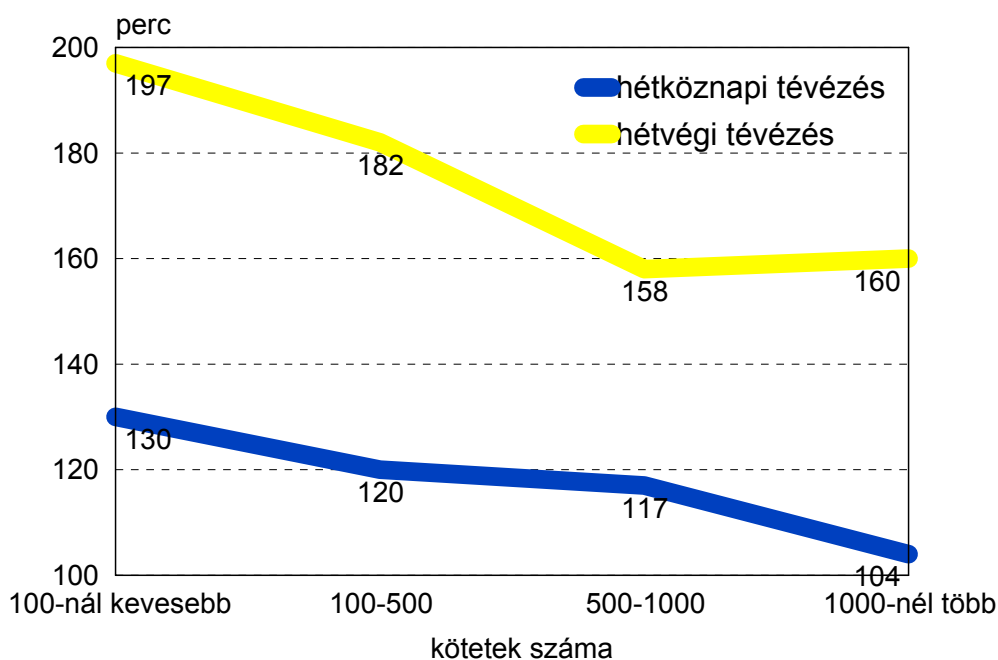
Az internet-használat gyakorisága

Az is kérdéses, hogy van-e olyan tevékenység, ami kiválthatja a képernyőket.

Megkértük a diákokat, hogy tippeljék meg, hány könyvük van otthon. Többségüknél (38 százalék) 100 és 500 közti a házikönyvtár állománya, ennél több a diákok 34, kevesebb pedig 12 százalékánál van. Az is jelzésértékű azonban, hogy a fiatalok közel egyötöde, 16 százaléka nem tudott tippelni. A következő ábra az otthoni könyvek száma és a tévé előtt eltöltött órák közti összefüggést mutatja, ahol jól látszik, hogy minél nagyobb a házikönyvtár, annál kevesebb idő megy el a képernyő előtt. Ez azonban egyrészt magyarországi sajátosság, mivel a szlovákiai tanulók körében nem egyértelmű az ilyen összefüggés, másrészt csak a tévére igaz, a számítógépre pedig nem. Ez az összefüggés a számítógéppel éppen fordított, vagyis minél több könyv van otthon, annál több időt ülnek a fiatalok a monitor előtt. Ennek az az oka, hogy mindkét dolog ugyanarra vezethető vissza, a nagyobb kulturális tőke, a magasabb végzettségű apa, és ennél fogva a nagyobb átlagkereset együttesére.

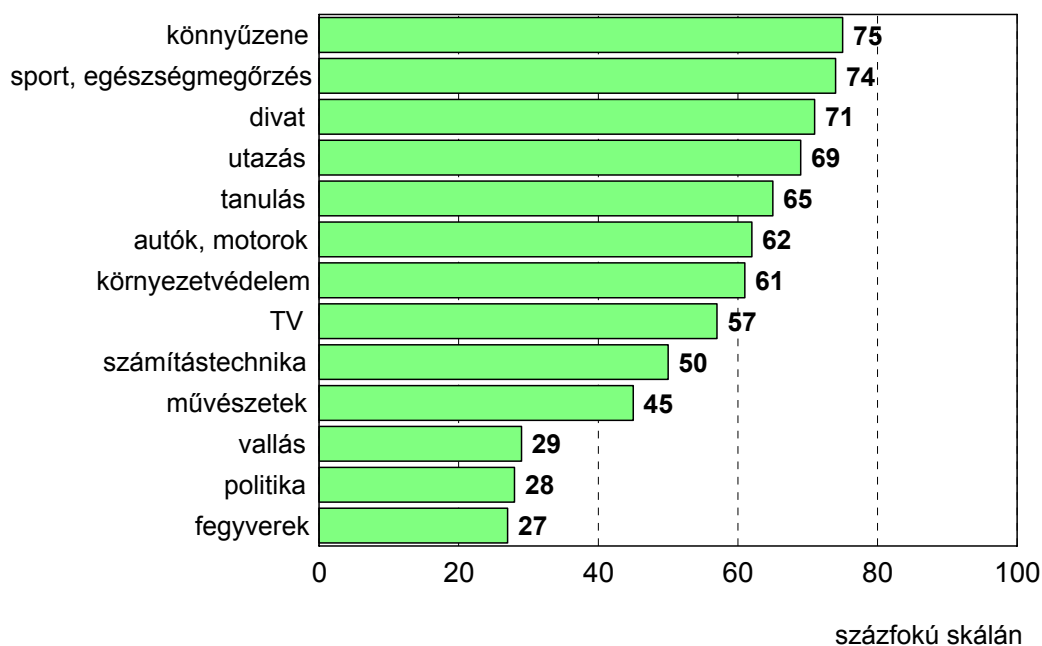
A képernyő előtt töltött idő a házikönyvtár nagysága mentén

A képernyők mellett további 11 témára kérdeztünk rá, arra keresve a választ, hogy ezek mennyire érdeklik a fiatalokat. A legnagyobb érdeklődésre a könnyűzene és a sport számíthat körükben, ezek indexe a 70 pontot is meghaladja százfokú skálán. A legkevésbé a fegyverek, a politika és a vallás érdekli a tanulókat Magyarországon. A szlovákiai diákok érdeklődési preferenciái nagyon hasonlóak, mindössze három dologban mutatnak eltérést. Őket a magyarországiaknál valamivel jobban érdekli az utazás és a művészetek. Ahol viszont

nagyon jelentős különbséget tapasztaltunk az a vallás, amelynek érdeklődési indexe Magyarországon 29, Szlovákiában viszont 52 pont. Ennek egyik oka kétségtelenül az, hogy a határon túli magyar közösségek kultúrájának, identitásának megőrzésében a vallásnak nagyon nagy szerepe van, míg itthon a vélemények, érdeklődési preferenciák ennél sokkal szekularizáltabbak.

Az egyes témák érdeklődési indexe Magyarországon

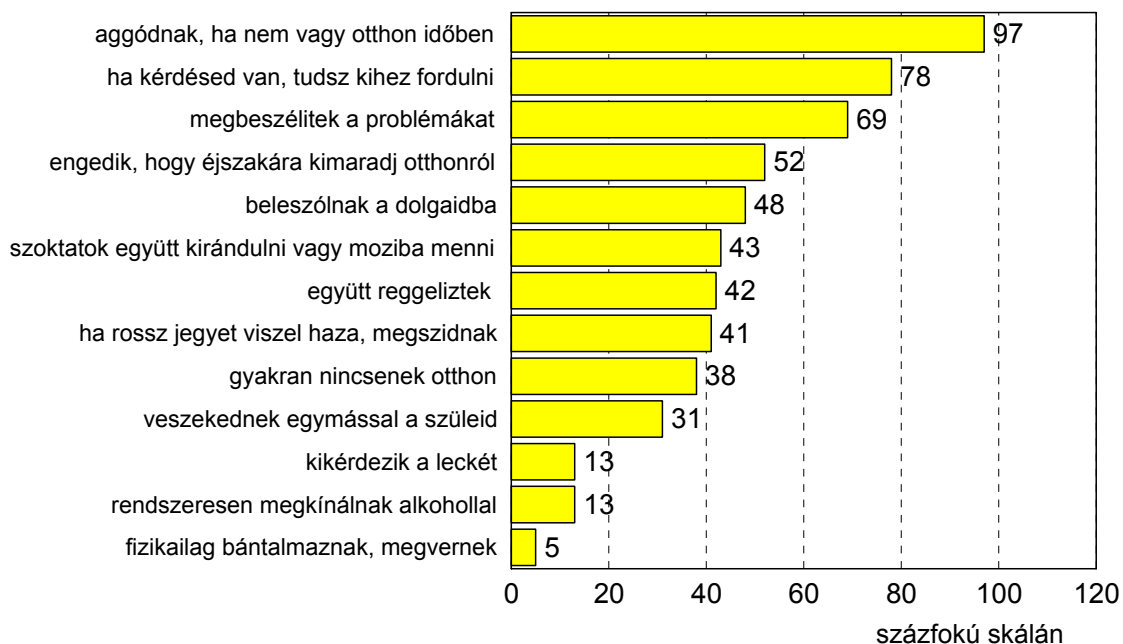

Az sem mindegy a szabadidős preferenciákkal kapcsolatban, hogy a fiatalok elmondják-e szüleiknek, hogy hol töltik a szabadidejüket. A megkérdezett diákok 30 százaléka minden alkalommal, további 58 százalék az esetek többségében beszámol arról, hogy hol járt. 8 százalék csak ritkán köti ezt szülei orrára, míg 4 százalékuk egyáltalán nem számol be erről – kérdés persze, hogy a szülők tényleg kíváncsiak-e.

Annak érdekében, hogy némiképp feltérképezzük a családi hátteret, tizenhárom jellemzőre kérdeztük rá a szülők viselkedésével, nevelési szokásaival kapcsolatban. Ebből az derült ki, hogy a diákok szerint legjobban az aggodás és az jellemzi a szülőket, hogy kérdés esetén lehet hozzájuk fordulni, míg a fizikai bántalmazás és az alkohollal való kínálás igen ritka, igaz a lecke kikérdezése sem gyakori jelenség.

Mennyire jellemző a családjadra?

A fenti jellemzőkből klaszteranalízis segítségével szülői magatartási és nevelési mintákat állítottunk elő. A számítógép három ilyen mintát különböztetett meg a diákok által elmondottak alapján.

Az elsőbe azok a szülők tartoztak, akikre nem jellemzőek a közös élmények (reggeli, kirándulás, mozi), nem lehet velük a problémákat megbeszélni, viszont sokat veszekednek. Ezzel együtt inkább engedékenyek, mivel nem kérdezik ki a leckét és engedik a gyerekek éjszakai kimaradását is. A szülők 40 százaléka tartozik ebbe a csoportba. Ebben a csoportban vannak inkább a gyengébb tanulók, az alacsonyabb végzettségű apák gyermekei, az edelényiek, és általában nagyobb arányban a magyarországi diákok.

A második csoportban azok a szülők találhatóak, akikre nagymértékben jellemző az ideális családfelfogás szerinti magatartás, sok közös élménnyel, állandó támogatással a problémák megbeszélése, vagy a kérdések megválaszolása kapcsán. Ők sokat vannak otthon, ritkán veszekednek egymással, és nagyon aggódóak, ha a gyermek nincs otthon időben. Ők a legnagyobb csoport, a minta 50 százalékát teszik ki. A ide tartozó diákok közt nagyobb arányban vannak lányok, a jobb tanulmányi eredményű diákok, a magasabb végzettségű apák gyermekei, a szerencsiek és mellettük inkább a szlovákiai diákok.

A harmadik, egyben legkisebb csoport az érdektelen, de kemény szülők csoportja (10 százalék). Ők nem beszélnek meg a családi problémákat, nem lehet hozzájuk fordulni kérdés esetén, ritkán vannak otthon, ugyanakkor nem is aggódnak és nem szólnak bele a gyerek

dolgaiba. A számonkérés pusztán a formalitásokban mutatkozik meg, a leckét kikérdezik, és ha valami vélt vagy valós gond van, sokkal gyorsabban jár el a kezük (a fizikai bántalmazás indexe 26 pont a körökben, ez a teljes mintában 5). Emellett az is jellemzőbb rájuk, hogy rendszeresen megkínálják gyermekeiket alkohollal. A ide tartozó diákok közt több a fiú, a szakmunkástanuló, és a szlovákiai diák.

Az értékrendet vizsgáló blokk végén felsoroltunk tíz különböző mozgalmat és megkértük a diákokat, mondják meg, részt vennének-e valamelyikben. A legtöbb jelentkezőre, tavalyhoz hasonlóan az AIDS elleni küzdelem és a világbéke iránti mozgalom számíthat, míg a melegek jogaiért való küzdelem továbbra sem népszerű errefelé. A legtöbb bizonytalan tavallyal ellentétben most a sorkatonai szolgálat, illetve az állatkísérletek betiltása körül volt.

Az alábbiak közül melyik mozgalom munkájában vennél részt?

	2000	2001
AIDS elleni küzdelem	68	66
mozgalom a világbékéért	65	66
szegénység elleni mozgalom	61	64
környezetvédelmi mozgalom	60	56
mozgalom az állatkísérletek betiltására	59	58
férfi és női egyenjogúság mozgalma	40	45
diákjogi mozgalom	36	43
idegengyűlölet elleni mozgalom	34	30
mozgalom a kötelező sorkatonai szolgálat ellen	33	27
mozgalom a homoszexuálisok jogaiért	4	5

az igen válaszok százalékos aránya

A fenti mozgalmak közül háromban történt szignifikáns eltérés tavalyhoz képest a magyarországi diákok válaszaiban. Valamivel többen vennének most részt az egyenjogúsági mozgalomban (tavaly e tekintetben volt a legtöbb bizonytalankodó) és a diákjogi mozgalomban. Ugyanakkor kevesebben állnának csatasorba a kötelező sorkatonai szolgálat eltörléséért folytatott harcban, ennek alighanem egyik oka a szolgálati idő tervbe vett rövidítése.

A két országot tekintve csak két szignifikáns különbséget találtunk, a szlovákiai diákok a magyarországiaknál nagyobb arányban vennének részt a világbékével kapcsolatos mozgalomban, de még inkább az idegengyűlölet elleni mozgalomban, ami nem meglepő, mivel kisebbségként ennek az átlagosnál jobban ki vannak téve.

5. Erkölcsi szint

A kutatás során a tanulók neveltségi szintjének feltérképezésén túl arra is törekedtünk, hogy képet kapjunk erkölcsi szintjükéről is, hiszen ha valamely magatartás norma nem válik belsővé, nem válik szerves részé a konstruktív magatartás és viselkedés repertoárt szabályozó erkölcsi mezőnek, akkor nem ér sokat, ha a tanulók tudják milyen lenne a helyes és elvárt magatartási forma.

A diákoknak három - az életben felmerülő - dichotóm kérdés közül kellett választaniuk. A kérdések a sok pénz vagy sok szabadidő, a tisztességes szegénység vagy az erkölcstelen gazdagság és a tisztességes szegénység vagy bűncselekménnyel szerzett gazdagság relációkat jelentették.

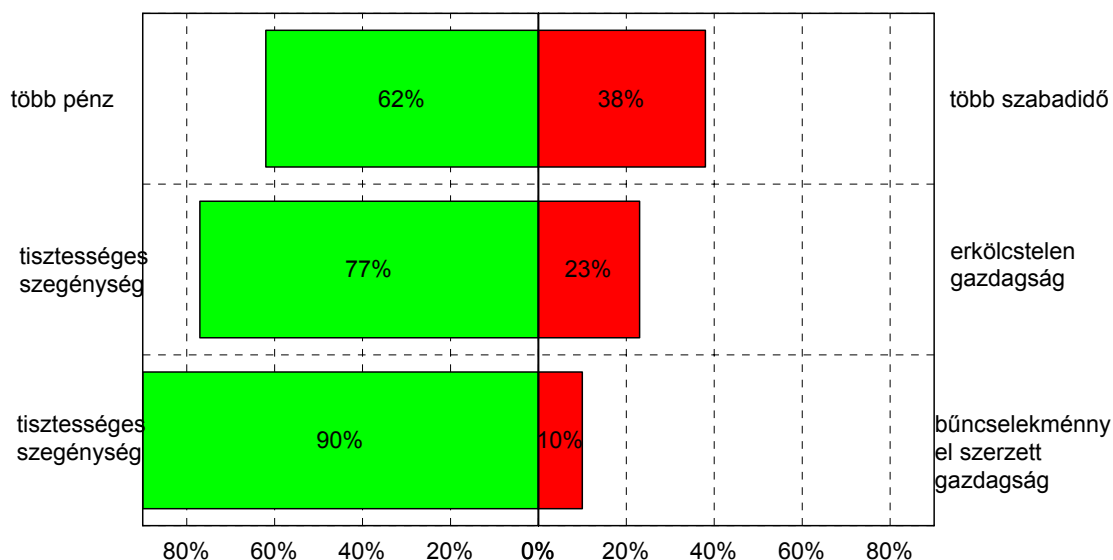
A tanulók többsége fontosabbnak tartja a megfelelő anyagi háttérrel és a gazdagságot mint a szabadidőt. Kiderült, hogy a diákok kétharmada ha választhatna, inkább a több pénzt és nem a több szabadidőt választaná. A magasabb iskolai végzettségű családban élő, jobb tanulók körében egy kicsit magasabb (42 százalék) a szabadidőt választók aránya, csakúgy mint a lányoknál (37 százalék). Iskolatípus szerint a gimnazisták 63 százaléka választaná a több pénzt, a szakközépiskolások 67 százaléka nyilatkozott így, a szakiskolások pedig már háromnegyede, 76 százaléka mondta ezt. Település szerint nézve a miskolciak 70, a szerencsiak 64, az edelényiek és a szlovákiai magyarok 62 százaléka választotta a több pénzt a szabadidő rovására.

A tisztességes szegénység vagy bűncselekménnyel szerzett gazdagság közötti választásban figyelemre méltó, hogy a tanulók 12 százaléka inkább a gazdagságot választja, még akkor is, ha ezért bűncselekményt kell elkövetnie. A szakiskolások 14 százaléka, a fiúk 21 százaléka választaná a bűncselekményt. A szülő iskolai végzettsége függvényében is kimutatható az eltérés, míg a szakmunkás szülők gyerekeinek 88 százaléka a tisztességes szegénységet választaná, addig az érettségizett szülők gyermekének 90 százaléka nyilatkozott így, a diplomás családba nevelkedőknek pedig 15 (!) százaléka inkább a bűncselekménnyel szerzett gazdagságot preferálja. Település szerint a miskolci és szerencsi tanulók 15 százaléka választaná bünelkövetést, a szlovákiai tanulók egytizede, az edelényi középiskolásoknak pedig mindössze 5 százaléka vállalná a deviáns cselekedet a gazdagságért.

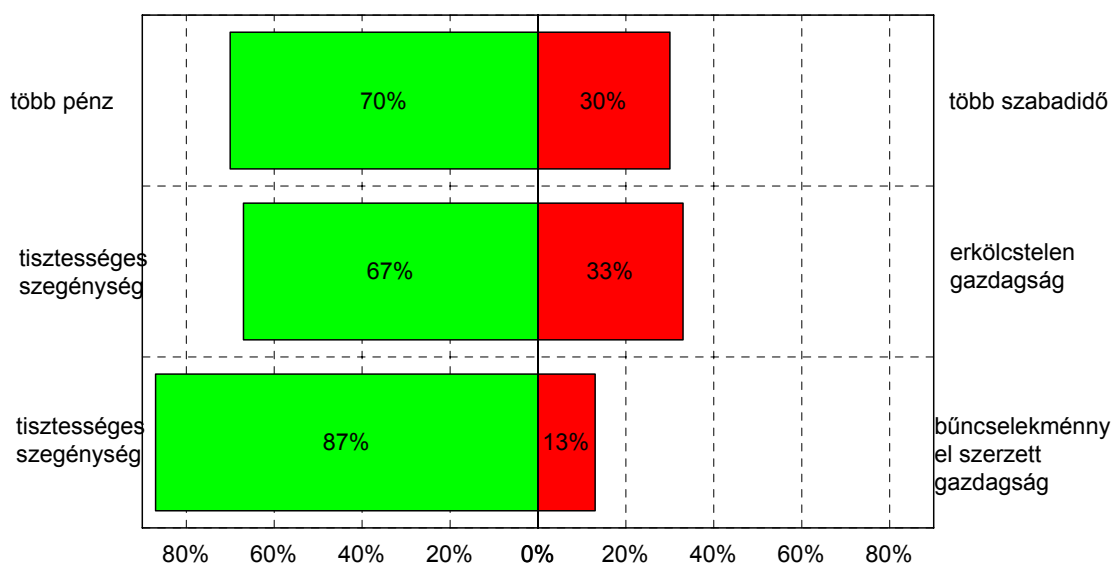
Ha a bűncselekmény fogalmát enyhítjük és a szegénységet az erkölcstelen gazdagsággal állítjuk párba, akkor a tisztességes szegénységet választók aránya 69 százalékra csökken. Különösen sokan választanak az erkölcstelen úton szerzett gazdagságot a fiúk (45

százalék), a szerencsi tanulók (39 százalék) közül, de a gimnazisták egyharmada is az erkölcsstelen úton szerzett gazdagságot választotta a tisztességes szegénységgel szemben.

Dichotóm választások (Szlovákia)

Dichotóm választások (Miskolc)

A középiskolás tanulók a hétköznapi iskolai élet során is gyakran bizonyíthatják erkölcsi szilárdságukat. Nem egy diákkal fordul elő, hogy valamilyen értékes tárgyat (pl.

ékszer, számológép) vagy éppen pénzt talál. Ha találnának valamilyen értékes tárgyat az iskolában csupán a 11. osztályos tanulók 46 százaléka próbálná megtalálni a gazdáját, s egytizedük kategorikusan kijelentette, hogy nem keresné meg. Ha pénzt találnának, akkor már csak 28 százalékuk próbálná megkeresni a gazdáját, s 26 százalékuk azonnal eltenné azt.

A talált értékes tárgy gazdáját megkeresők aránya Miskolcon

	2000		2001	
	biztosan megkeresné	talán megkeresné	biztosan megkeresné	talán megkeresné
fiúk	23	47	26	40
lányok	55	34	52	36
gimnazista	57	24	52	36
szakközépiskolás	39	45	40	39
szakiskolás	27	43	28	37

százalékos válaszok

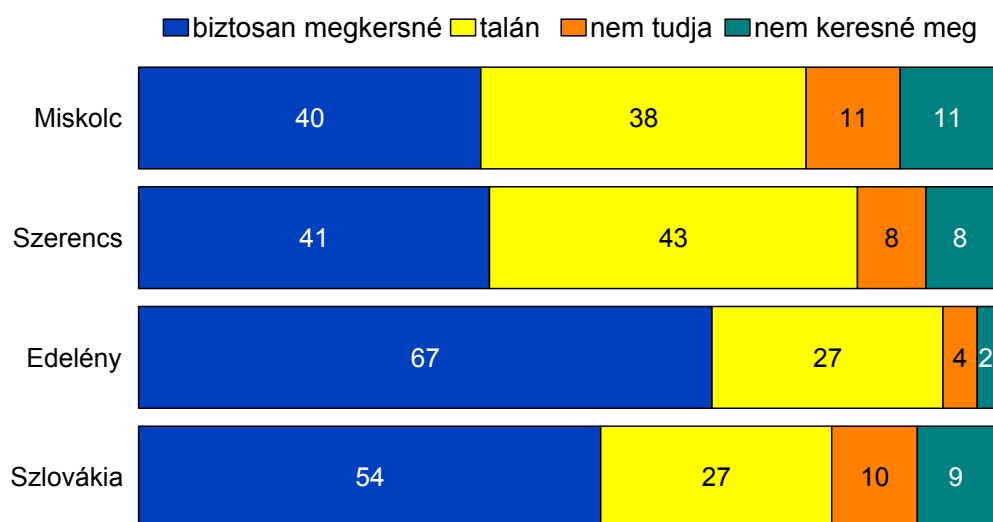
A talált pénz gazdáját megkeresők aránya Miskolcon

	2000		2001	
	biztosan megkeresné	talán megkeresné	biztosan megkeresné	talán megkeresné
fiúk	10	37	13	33
lányok	40	30	35	37
gimnazista	38	28	35	35
szakközépiskolás	24	35	21	36
szakiskolás	17	34	21	32

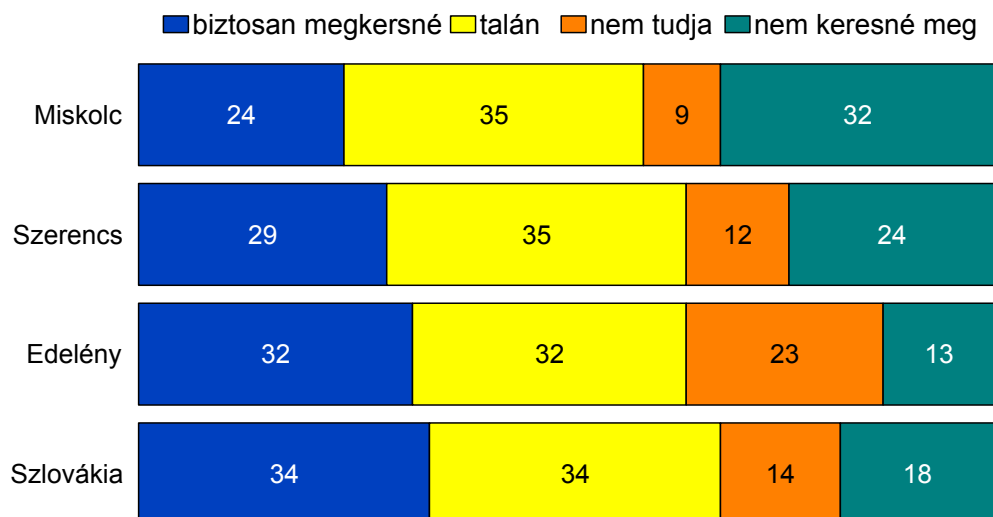
százalékos válaszok

Nemek szerint vizsgálva a kérdést, látható, hogy a lányok sokkal magasabb arányban próbálkoznának megkeresni a talált pénz vagy értékes tárgy gazdáját, mint a fiúk. Az is jellemző, hogy a legtöbb "becsületos megtaláló" a gimnáziumokban van, s a legkevesebb a szakiskolákban, szakmunkásképzőkben. A szülő iskolai végzettsége csak másodlagosan van befolyással a vizsgált kérdésre. Ezekben a kérdésekben nem mérhető lényegi változás tavaly óta, csak annyi derült ki, hogy a talált értékes tárgy gazdáját talán megkeresők aránya egy kicsit alacsonyabb lett, a talált pénz gazdáját talán megkereső aránya pedig egy kicsit nőtt, miközben a "biztosan megkeresném" választ adók aránya egy kicsit csökkent vagyis végső soron egy kicsit megingott a véleményük.

Ha találnál valamilyen értékes tárgyat az iskolában megpróbálnád megkeresni a gazdáját?

Ha pénzt találnál az iskolában megpróbálnád megkeresni a gazdáját?

Település szerint vizsgálva a válaszokat kiderült, hogy a talált tárgy gazdáját megkeresők aránya Edelényben a legmagasabb, Szlovákiában egy kicsit már alacsonyabb, s a másik két településen a legalacsonyabb. A talált pénz gazdáját a szlovákiai magyarok keresnék meg leginkább (egyharmaduk biztosan próbálkozna), s a miskolciak a legkevésbé.

Gyakran beszélünk arról, hogy érdekkülönbségek vannak a társadalomban az emberek csoportjai között. az ellentétek nem egyformák. Arra kértük a 11. osztályos tanulókat, hogy mondják meg 13 különböző csoport közötti lehetséges ellentétről, hogy milyen nagyok vélik. A kapott válaszokat százfokú skálára számoltuk át. Ezek alapján a tanulók alapvetően három csoport közötti ellentétről gondolják, hogy nagyok: a romák és nem romák közötti ellentétről (83 pont), a gazdagok és a szegények közötti ellentétről (83 pont) illetve a politikusok és az egyszerű polgárok közötti érdekkülönbségről (82 pont). A különböző iskolai végzettségű emberek között inkább csak közepes mértékű ellentét érezhető, csakúgy mint a magyarok és a más nemzetiségűek között illetve az országba frissen bevándoroltak és az itt élők között, illetve a munkaadók és a munkavállalók között. Inkább kicsi az ellentét az életkori, a nemi, a vallási és a dohányos/nem dohányos dimenziókban.

ellentétek	Miskolc	Szerencs	Edelény	Szlovákia
munkadók/munkavállalók között	64	64	64	62
alacsonyabb/magasabb iskolai végzettségűek	62	64	64	58
gyermekesek/gyermektelenek	30	31	28	34
öregesek/fiatalok	60	60	56	59
gazdagok/szegények között	84	83	86	82
aktívok/nyugdíjasok	50	41	50	43
politikusok/egyszerű polgárok	83	82	84	77
magyarok/más nemzetiségűek	66	65	62	64
frissen bevándorlók/itt élők	62	60	63	57
férfiak/nők	39	36	41	39
romák/nem romák	81	85	91	80
vallásos/nem vallásos emberek	41	41	44	49
dohányosok/nem dohányosok	46	42	47	43

pontszám százfokú skálán

Érdeemes megvizsgálni, hogy miben tér el a különböző településen élők véleménye. A fenti táblázatból kiderül, hogy a diákok véleménye a legtöbb kérdésben csak árnyalatnyilag tér el. Jellemző eltérés, hogy a szerencsi diákok az átlagnál kisebbnek érzik az aktívok és a nyugdíjasok közötti ellentétet valamint a nemi érdekkülönbséget. Az edelényi tanulók a generációs ellentétről vélekednek kedvezőbben, ugyanakkor a romák és a nem romák közötti ellentét nagyságát átlagon felülnek gondolják (91 pont). A szlovákiai (elsősorban kassai) magyar diákok alacsonyabbnak vélik a képzetesebb és a képzetlenebbek közötti ellentét mértékét, az aktívok és a nyugdíjasok közötti különbséget, a politikusok és az egyszerű

emberek közötti érdekkonfliktust valamint az országba frissen bevándorlók és az itt élők közötti ellentétet. Ez utóbbi index értéke a szlovákiai válaszolóknál 57 pont, a magyarországi diákoknál pedig 60-63 pont között van. Nem jelentős az eltérés, de mindenképpen jelzés értékű. A vallásos nem vallásos emberek közötti feszültséget a szlovákiai tanulók érezhetik jobban, mert szerintük a vallásos és nem vallásos emberek közötti konfliktus mértéke 49 pont, míg a miskolciak és szerencsiek csak 41 pontra minősítették. Érdekes, hogy a magyarok és a más nemzetiségűek közötti ellentétről ugyanúgy vélekednek a magyarországi és a szlovákiai magyar középiskolások.

Nemek szerint a lányok egy kicsit nagyobbak érzik a generációs, a vallási és a vagyoni helyzetből fakadó különbségek okozta ellentéteket, de magasabb pontszámot adtak a politikusok és az egyszerű emberek közötti konfliktusra és a nemi érdekellentétekre is. Utóbbi item esetében a fiúk 34, a lányok 43 pontot adtak az ellentét nagyságára. A magyarok és a más nemzetiségűek között a fiúk nagyobb ellentétet látnak mint a lányok.

ellentétek	gimnázium	szakközépiskola	szakiskola
munkadók/munkavállalók között	63	64	65
alacsonyabb/magasabb iskolai végzettségűek	61	62	61
gyermekesek/gyermektelenek	30	29	39
öregek/fiatalok	59	61	56
gazdagok/szegények között	82	85	79
aktívak/nyugdíjasok	46	47	48
politikusok/egyszerű polgárok	82	82	79
magyarok/más nemzetiségűek	64	65	66
frissen bevándorlók/itt élők	59	60	66
férfiak/nők	36	41	42
romák/nem romák	84	85	69
vallásos/nem vallásos emberek	40	45	46
dohányosok/nem dohányosok	43	45	49

pontszám százfokú skálán

Iskolatípus szerint a kérdések felében mérhető egy kis eltérés. A gimnazisták az átlagnál kisebbnek gondolják a nemi ellentéteket és a vallásosságból fakadó érdek-összeütközést. A szakközépiskolások a gazdagok és szegények közötti ellentétet vélik nagyobbaknak (85 pont). A szakiskolások válaszai térnek el leginkább az átlagtól. A gyermekesek és gyermektelenek, a frissen bevándorlók és az itt élők, valamint a dohányosok és a nem dohányosok közötti különbséget 7-10 ponttal nagyobbak látják, ugyanakkor a

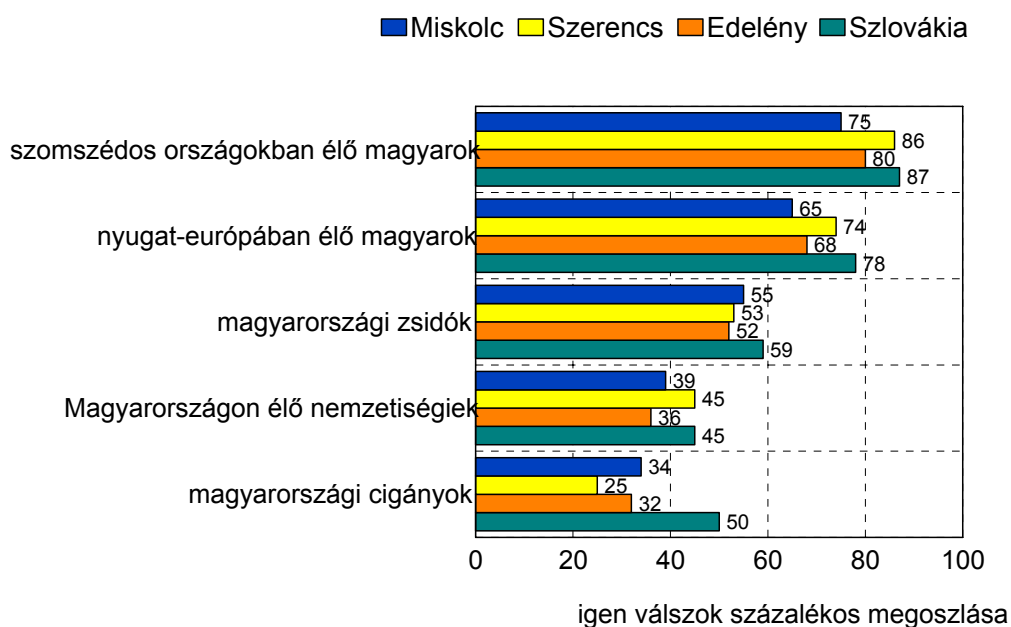

romák és nem romák közötti érdekellentét nagyságát 16 ponttal alacsonyabbnak minősítették. Ez utóbbinak valószínűleg az a magyarázata, hogy a szakiskolások, szakmunkás tanulók - élethelyzetükből fakadóan - gyakrabban érintkeznek, kommunikálnak roma fiatalokkal s kézzel fogható élményük van ebben a témában, míg a gimnazisták és a szakközépiskolások válaszait jobban determinálják a romákkal kapcsolatos általános sztereotípiák.

6. Magyarságtudat

A kassai, szépsi és királyhelmeci tanulók bevonásával külön érdekessé vált a vizsgálat szempontjából a tanulók magyarsággal kapcsolatos véleményének feltárása. Először arról gyűjtöttünk információkat, hogy a diákok szerint kik tartoznak a magyar nemzethez. Öt társadalmi csoportot soroltunk fel nekik ebben a témában: nyugat-európai magyarok, magyarországi zsidók, szomszédos országban élő magyarok, magyarországi cigányok, Magyarországon élő nemzetiségek. Ezekről a tanulók 10-20 százaléka nem tudott véleményt alkotni, a többiek viszont egyértelműen úgy foglaltak állást, hogy a nyugat-európai magyarok és a szomszédos országokban élő magyarok a magyar nemzethez tartoznak. Előbbit a diákok 70, utóbbit 80 százaléka sorolta ide. A magyarországi zsidók tekintetében már megosztottabbak, a tanulók 55 százaléka vélte úgy, hogy beletartoznak a magyar nemzetbe, s további 22 százalékuk volt bizonytalan. A relatív többség (40-44 százalék) két csoport magyar nemzethez való tartozását utasította el, a magyarországi cigányokét, és a Magyarországon élő nemzetiségeket, s csupán 36-37 százalékuk fogadta el ide tartozásukat.

Szerinted a magyar nemzethez tartoznak a ...

A válaszokat fontos megnézni település szerint. Ahogy az várható volt a szlovákiai

magyar diákok magasabb arányban vallják, hogy a magyar nemzethez tartoznak a szomszédos ország magyarjai (87 százalék), de a nyugat-európai szórványmagyarságot is átlagon felül vélik idetartozónak (78 százalék). Jellemző, hogy egy kicsit megengedőbbek a zsidókkal és a cigányokkal szemben is. A nyugati és a szomszédos országok magyarjaival szemben a miskolci és az edelényi tanulók a legkirekesztőbbek, 13-17 százalékuk elutasítja őket, mint magyarokat. A magyarországi zsidókat a miskolci és szerencsi, a cigányokat pedig a szerencsi és az edelényi tanulók zárják ki legnagyobb arányban a nemzetből.

Nemek szerint jellemző, hogy a lányok befogadóbbak a zsidókkal és a cigányokkal szemben, míg a határon túli magyarokkal szemben a fiúk megengedőbbek. A szülő iskolai végzettsége szerint jellemző, hogy minél magasabban kvalifikált családban élő tanulóval van szó, annál magasabb arányban sorolják a magyar nemzethez a határon túli magyarokat és a magyarországi zsidókat, ugyanakkor a nemzetiségek esetében fordított tendencia mérhető. Mivel a szülő iskolai végzettsége és a tanuló iskolája között szoros összefüggés van, mindez leképeződik az iskolatípusokban is.

Az egyes társadalmi csoportokat magyar nemzethez tartozónak vélők aránya

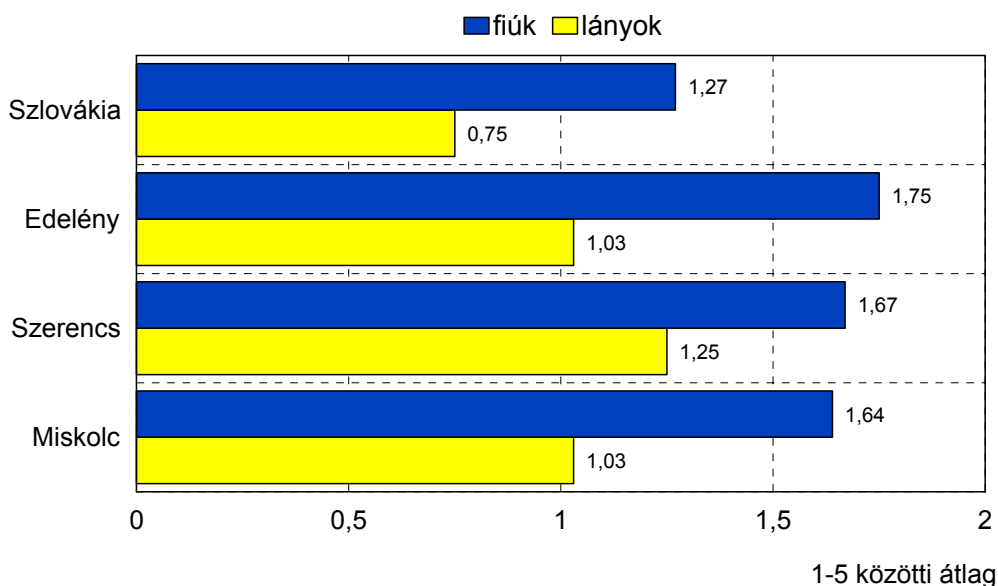
	nyugat-eu-i magyarok	mo-i zsidók	szomszédos magyarok	mo-i cigányok	Mo-n élő nemzetiségek
fiúk	75	51	82	30	34
lányok	65	59	78	41	38
max 8. osztály	55	44	63	44	44
szakmunkás	62	51	78	37	39
érettségizett	75	59	83	36	36
diplomás	75	62	82	36	30
gimnazisták	73	59	82	34	31
szakközépiskolások	69	54	80	36	41
szakiskolások	58	46	71	44	40

az adott csoportot a magyar nemzethez tartozónak vélők százalékos aránya

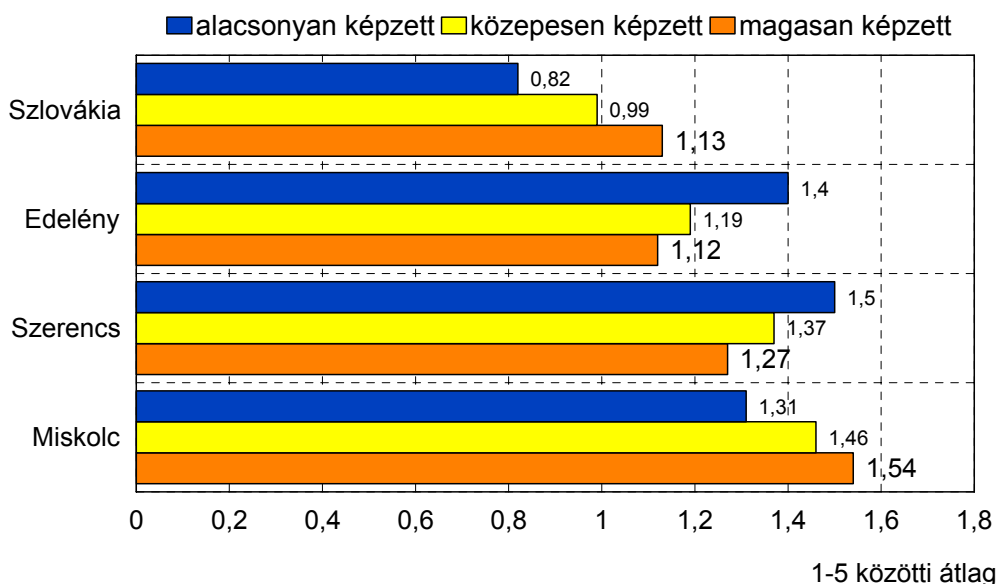
A tanulóknak felsorolt öt csoport közül a diákok 1 százaléka mind az ötöt kizárna a magyar nemzet tagjai közül, 2 százalékuk négy ilyen csoportot jelölt meg, 14 százalékuk hármat, 21 százalékuk kettőt, s 30 százalékuk egyet. Mindent összevetve a diákok átlagosan 1.3 csoportot utasítottak el határozottan. Ezen belül szignifikáns eltérés, hogy a fiúk, a magasabban kvalifikált családok gyermekei és a két magyar kisváros diákjai az átlagnál egy kicsit több csoportról mondták, hogy nem tartozik a magyar nemzethez, s több az elutasítás a

gyengébben tanuló, ám magasabban kvalifikált családban élők körében is.

A magyar nemzet fogalmából kizárt csoportok átlagos száma a nem dimenziójában

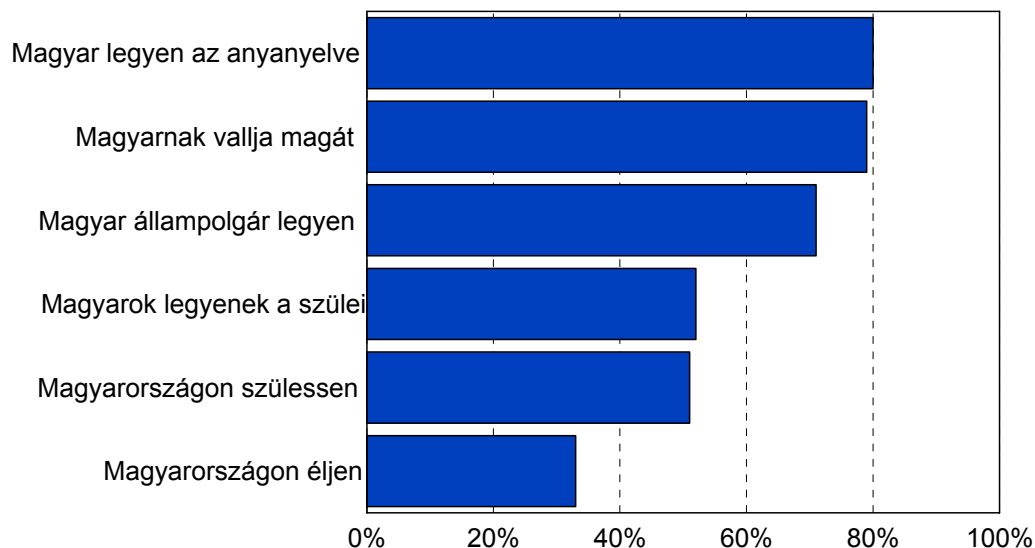
A magyar nemzet fogalmából kizárt csoportok átlagos száma a család képzettsége dimenziójában

A fiatalok szerint a magyarság legfontosabb kritériuma az anyanyelv, illetve az, hogy valaki magyarnak vallja magát. Ez a tanulók 79-80 százaléka szerint szükséges feltétele a magyarságnak. Az állampolgárságot a megkérdezettek a 71 százaléka, a magyar szülőket és a magyarországi születési helyet 50-51 százalékuuk sorolta kritériumnak. A legkevésbé lényeges

szempont, hogy hol él az illető, csupán egyharmaduk tekinti feltételnek a magyarországi lakóhelyet.

Mi szükséges ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson?

A tanuló állampolgársága szerint vizsgálva válaszokat - ahogy az várható volt - igen komoly eltérések vannak. A magyar állampolgárságot a borsodi diákok 81 százaléka tartja a magyarság szükséges feltételének, a szlovákiai magyaroknak 55 százaléka egyértelműen elutasítja ezt. Ugyanakkor a kassai tanulók 90-92 százalék a magyar anyanyelvet és a vállalt magyarságot tartja a magyar nemzethez való tartozás feltételének, míg a magyarországi válaszadók 77-74 százaléka tekinti ezt szükségesnek.

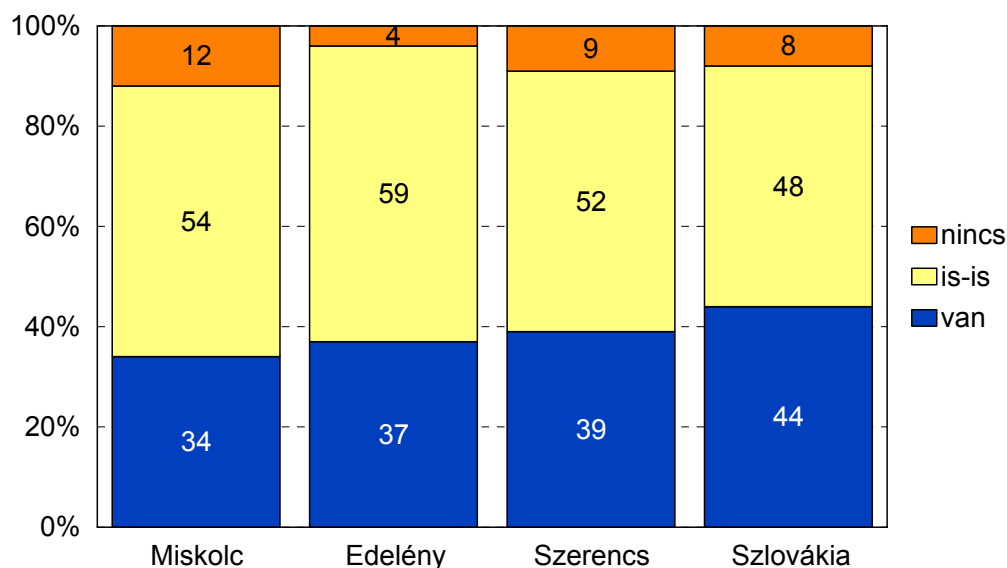
A magyarországi születési helyet a hazai diákok többsége feltételül szabta, a szlovákiai magyarok 81 százaléka - értehetően - elutasította. Érdekes, hogy a magyar szülők kérdésében nincs olyan nagy ellentét, mint pl. a magyarországi lakóhely esetében.

Összesítve a válaszokat, kiderült, hogy a miskolci, szerencsi és edelényi diákok átlagosan 4 kritérium teljesülése alapján sorolnak valakit a magyar nemzethez (állampolgárság, anyanyelv, vallott magyarság, magyarországi születési hely) míg a kassai, szépsi és királyhelmei középiskolások átlagosan három szükséges feltételt soroltak fel (anyanyelv, vallott magyarság, magyar szülők).

	Miskolc, Szerencs, Edelény		Kassa, Szepsi, Királyhelmec	
	szükséges	nem szükséges	szükséges	nem szükséges
magyar állampolgárság	81	16	39	55
magyar anyanyelv	77	19	90	9
magyarnak vallja magát	74	19	92	5
Magyarországon szülessen	62	33	16	81
magyar szülők	55	38	42	50
Magyarországon éljen	40	55	11	87

százalékos megoszlás

A magyaroknak van okuk a büszkeségre?

Megkérdeztük azt is, hogy a magyaroknak vajon van-e okuk a büszkeségre. A többség (52 százalék) ugyan azt válaszolta, hogy van is, meg nincs is, de mérleg-indexen kifejezve a válaszok +28 pontot értek, vagyis a diákok szerint van mire büszkének lennünk, mindössze egytizedük gondolta ennek ellenkezőjét. A büszkeségérzet az apa iskolai végzettségével és a diák tanulmányi átlagával együtt nő, emellett a fiúk és a magyarság meghatározására az önbevallást, az anyanyelvet és a magyar szülők meglétét használók is büszkébbek az átlagnál. Település szerint a legmagasabb arányban a szlovákiai magyarok mondták, hogy van okunk a büszkeségre (44 százalék), míg a miskolci válaszadók között 10 százalékkal kevesebben vannak akik ezt gondolják.

Arra is kerestük a választ, hogy milyenek is a magyarok. 13 tulajdonságot soroltunk fel, és ezeket kellett a diákoknak megítélni, hogy mennyire jellemzőek a magyarokra. A

fiatalok leginkább tisztának és leleményesnek, legkevésbé pedig önzetlennek és szerénynek tartják a magyarokat, bár utóbbi esetén már 20 százalék volt a bizonytalanok aránya.

Azt azért meg kell jegyezni, hogy csak az első négy tulajdonság került 60 pont fölé, vagyis ezekkel kapcsolatban volt markáns vélemény megfogalmazva, a többi esetén is inkább a bizonytalanság dominált a minta egészét tekintve. Ha a válaszokat ország szerint válogatjuk szét, kiderül, hogy a szlovákiai magyarok kivétel nélkül minden pozitív tulajdonságot jellemzőbbnek vélnek a magyarokra, mint a magyarországi társaik. Különösen nagy az eltérés a becsületesség megítélésében, mert míg a borsodi diákok többsége szerint ez inkább nem jellemző a magyarokra (47 pont), addig a határon túli diákok 75 pontra értékelték százfokú skálán az itemet.

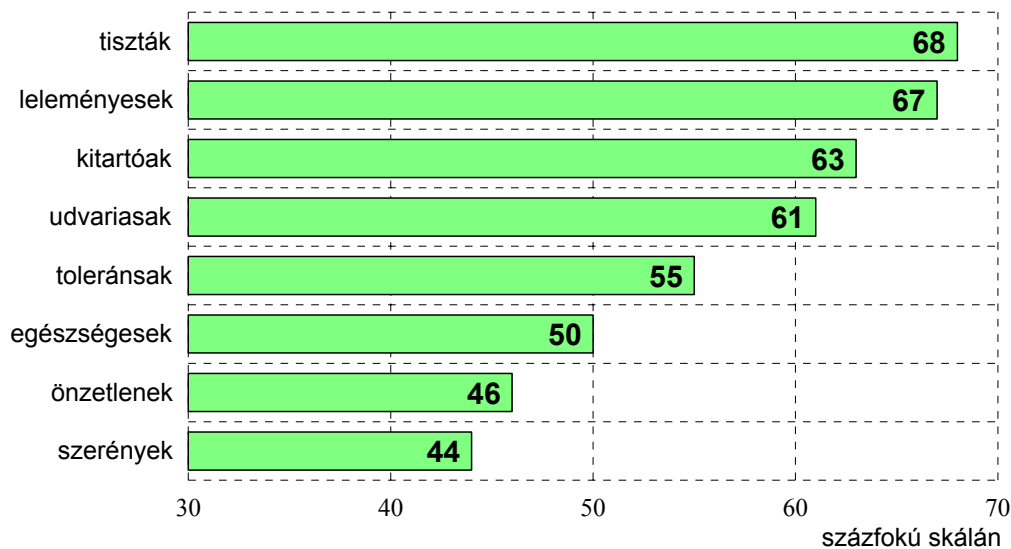
	magyarországi diákok	szlovákiai diákok	eltérés
tiszták	67	75	+8
furfangosak, leleményesek	67	73	+6
udvariasak	59	77	+18
kitartóak	56	75	+19
jó viszonyban vannak szomszédaikkal	56	69	+13
toleránsak	53	72	+19
erkölcsösek	51	68	+17
vallásosak	50	68	+18
becsületesek	47	72	+25
engedékenyek	45	58	+13
egészségesek	44	62	+18
szerények	42	50	+8
önzetlenek	41	58	+17
65 pont feletti	2 item	9 item	
50 pont alatti	5 item	0 item	

pontszám százfokú skálán

Az iskolatípus csak három item estében okoz szignifikáns eltérést, a gimnazisták az átlagnál jellemzőbbnek vélik a magyarokra az udvariasságot, míg a szakiskolások a egészséget és kitartást vélik jellemzőbbnek az átlagnál.

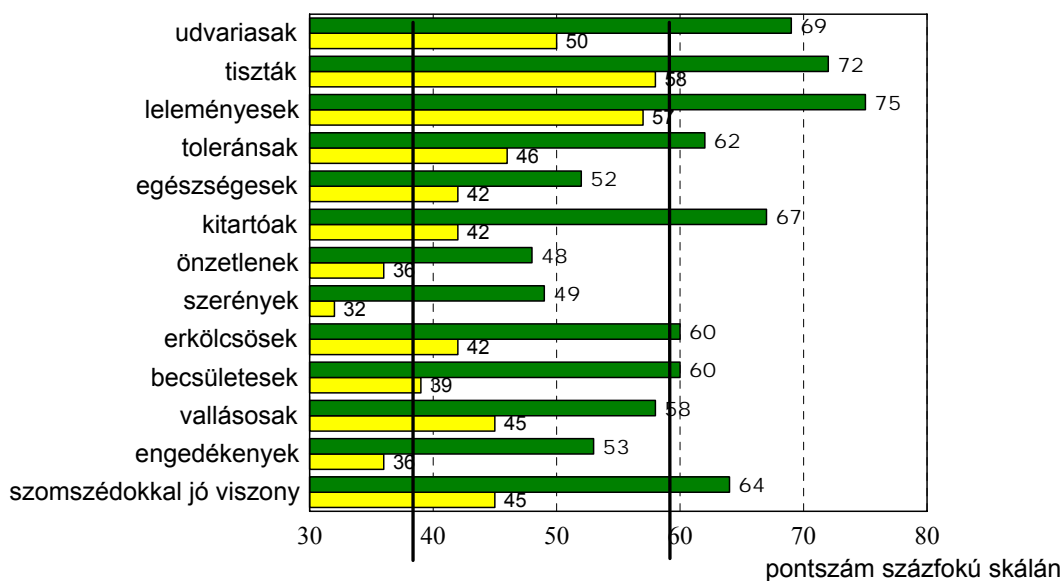
Mint várható volt, jelentős eltéréseket tapasztalhattunk aszerint, hogy valaki az előző kérdésnél látott okot a büszkeségre vagy sem. A második ábrán mutatjuk meg, hogy melyik tulajdonságnál legnagyobb a rés a büszkeség megítélése folytán, vagyis melyik az a tulajdonság, ami szerepet játszik abban, hogy a diákok szerint van-e ok a büszkeségre.

Az alábbi tulajdonságok mennyire jellemzőek a magyarokra?

A magyarokra jellemző tulajdonságok

■ akik szerint van ok a büszkeségre ■ akik szerint nincs ok a büszkeségre

Látható, hogy a legnagyobb eltérés a kitartás, a becsületesség, udvariasság és az erkölcsösség tekintetében van. Az ábrán a két függőleges vonal a bizonytalansági tartomány határait mutatja. A főátlaghoz képest a büszkeségre okot látók még a toleranciát és a szomszédokkal való jó viszonyt is 60 pont fölé értékelték, míg a büszkeségre okot nem látók a négy amúgy is legnegatívabbra értékelt tulajdonságot helyezték abba a zónába (40 pont alatt),

ami szerintük már biztosan nem jellemző a magyarokra. Ezek az engedékenység, becsületesség, szerénység és önzetlenség.

Végezetül arra kértük a tanulókat, hogy a magyarságukra vonatkozó 11 állításról mondják meg, hogy milyen mértékben értenek egyet, mennyire jellemzőek rájuk. Az elemzésnél meghagytuk az eredeti ötfokú skálát. Az állításokkal való egyetértés mértékét település szerinti bontásban összefoglalóan az alábbi táblázat mutatja.

Mennyire értesz egyet az alábbi kijelentésekkel?

	Miskolc	Szerencs	Edelény	Szlovákia
Szeretem a magyar nyelvet	4.29	4.41	4.38	4.28
Büszke vagyok arra, amit a magyarok véghezvittek	3.84	4.07	4.09	4.32
Általában jobban szeretem a magyarokat, mint a külföldieket	3.48	3.60	3.63	3.71
Azt érzem, hogy a magyarok egy nagy családot alkotnak, amelyhez én is tartozom	2.97	3.38	3.24	3.93
Magyarnak érzem magam	4.42	4.40	4.68	4.50
Szeretem Magyarországot	4.07	4.23	4.24	4.38
Általában kedvelem a magyarokat	3.96	4.07	4.12	4.43
Úgy érzem közös gyökerek, közös származás köt össze a magyarokkal	3.57	3.58	3.75	4.05
Általában inkább szeretek a magyarokkal érintkezni, mint külföldiekkel	3.28	3.26	3.33	3.71
Jó érzés magyarnak lenni	3.88	3.89	4.00	4.33
Büszke vagyok arra, hogy magyar vagyok	3.95	3.98	4.27	4.38

átlag ötfokú skálán

A legnagyobb egyetértés abban volt, hogy a tanulók szeretik a magyar nyelvet, illetve magyarnak érzik magukat, de az ötfokú skálán 4.00 feletti értéket kapott az az állítás is, hogy “szeretem Magyarországot”, hogy “kedvelem a magyarokat” illetve, hogy “büszke vagyok arra, hogy magyar vagyok”. Ezek mellett a tanulók többsége a legtöbb itemet inkább igaznak érezte magára nézve, a legalacsonyabb átlagpontszám is meghaladja a 3.00-as értéket.

A részletesebb elemzések kimutatták, hogy a lányok és a fiúk véleménye néhány ponton eltér. A fiúk magasabb arányban nyilatkoztak úgy, hogy jobban szeretik a magyarokat, mint a külföldieket, de, magasabb átlagpontszámot adtak arra a kijelentésre is, hogy a “úgy érzem, közös gyökerek kötnek össze a magyarokkal”, illetve hogy ‘inkább szeretek magyarokkal érintkezni, mint külföldiekkel’.

A szülő iskolai végzettsége érdemben nem befolyásolja a kijelentések megítélését, azt leszámítva hogy a képzettebb szülők gyermekei egy kicsit elutasítóbbak a magyarok

külföldiekkel történő szembeállításával. Iskolatípus szerint kimutatható, hogy a gimnazisták és a szakközépiskolások véleménye az egyes itemekkel kapcsolatban gyakorlatilag megegyező, ugyanakkor a szakmunkás tanulók a legtöbb magyarságra vonatkozó kijelentést egy kicsit kevésbé érzik igaznak magukra nézve.

Szignifikáns eltéréseket okoz a válaszokban a település. Ahogy az várható volt, szlovákiai magyarok a legtöbb kijelentéssel igen magas arányban értenek egyet, a 11 állításból 8 haladja meg a 4.00-ás átlagot, míg Szerencsen csak öt, Miskolcon pedig csupán három kijelentéssel való egyetértés mértéke éri el ezt a szintet (szeretem a magyar nyelvet, szeretem Magyarországot, magyarnak érzem magam).

7. Neveltségi kérdések

A kilencvenes évek gazdasági és társadalmi változásainak köszönhetően jelentősen megváltoztak az értékrenddel kapcsolatos elképzelések és a családok jelentős része nem mindig tud eligazítást adni a gyermekeiknek, hogy mi a követendő norma. A fiatalok nevelésének felelősségét a család és az iskola is a másokra akarja hárítani, egymásra mutogatnak, és így könnyebben jutnak kulcsszerephez az olyan normaformáló tényezők, mint a média. A kutatás során igyekeztünk megismeri a válaszoló diákok véleményét ezekről a nevelési-neveltségi kérdésekről, problémákról.

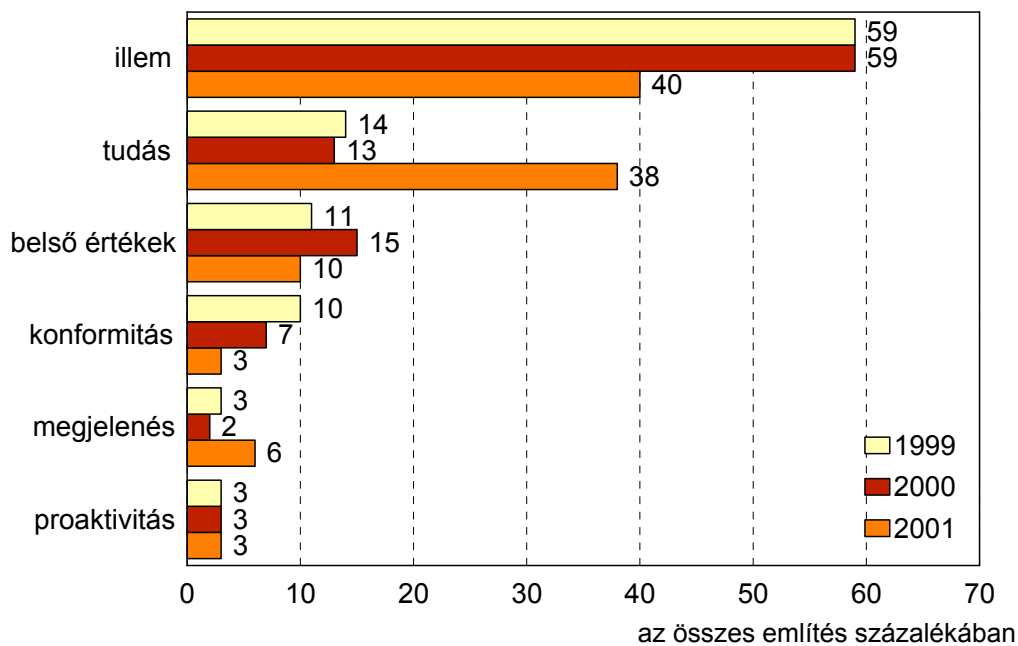
Először azt kérdeztük a tanulóktól, hogy véleményük szerint mikor tekintünk valakit jólneveltnek. A kérdésre hasonlóan a korábbi eredményekhez, a tanulók jelentős többsége válaszolt. A különböző válaszok gyakran hasonló, azonos asszociációs körbe tartozó, részben átfedő jellemzőket tartalmaznak. Az egyes véleményekből az azonosakat összevontuk, majd több, általánosabb közös fogalom alá rendeztük azzal a céllal, hogy érthető, gondolatilag kezelhető egységeket kapjunk.

Kategória	Választípus	Említések száma
illem	udvarias	164
	tud viselkedni	63
	tisztelettudó	62
	figyelmes	43
	illedelmes	21
	kultúrált	11
	nem beszél vissza	5
	összes említés	369
belső értékek	alkalmazkodó	24
	megértő	24
	segítőképz	20
	erkölcsös	19
	összes említés	87
tudás	intelligens	214
	művelt	121
	összes említés	335
konformitás	engedelmes, szófogadó	30
	összes említés	30
proaktivitás	szorgalmas	33
	összes említés	33
megjelenés	jómódú	36
	jól öltözködik, ápolt	12
	összes említés	48

A legtöbb tanuló szerint akkor tekintünk valakit jólneveltnek, ha illedelmes. A sorban ezután a tudás, majd jóval lemaradva a belső értékek következnek. Ez utóbbi sorrend

felcserélődött tavaly óta, vagyis visszaállt az 1999-es állapot. Amire viszont felhívni a figyelmet, hogy idénre a jólneveltség fogalmakörében jóval visszaesett az illem, míg megnőtt a tudás említési aránya, ami az értékek átrendeződését mutatja. Három éves távlatban már az is szignifikáns változás, hogy folyamatosan csökken a konformitás, mint jólneveltségi mutató, ami a „felnőtté válás” egyik fontos jelzője.

A jólneveltség jellemzői

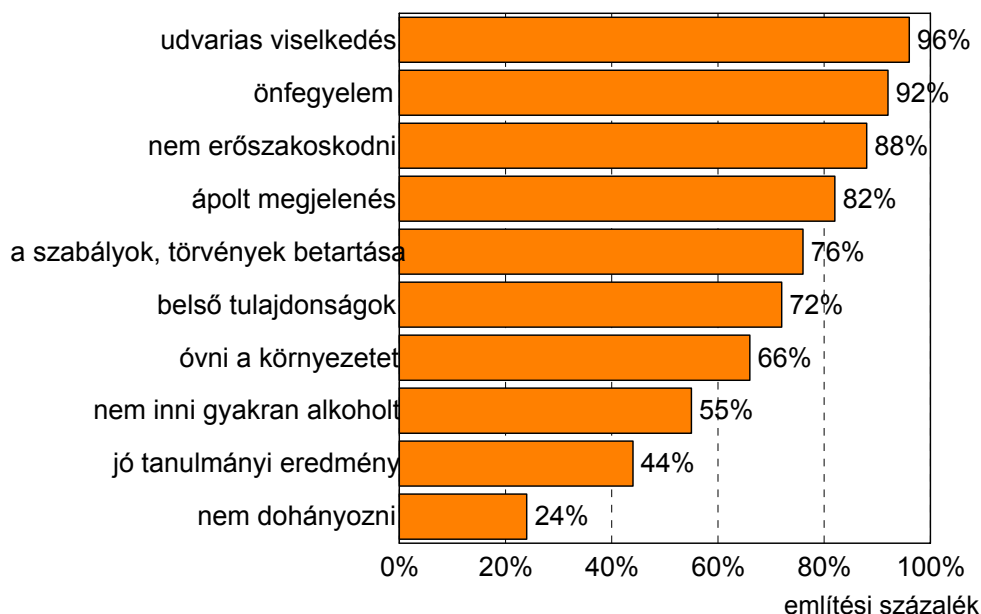
A kérdőívben megkértük a tanulókat, hogy az általunk felsorolt tíz jellemzőből válasszák ki azokat, amelyek szerintük a beletartoznak a jólneveltség fogalmában. Mint az alábbi diagramból látható, erre a kérdésre árnyaltabb válaszokat kaptunk. A tanulók szerint a jólneveltség első három legfontosabb ismérve az udvarias viselkedés, az önfegyelem és az konfliktusok nem erőszakos úton való rendezésének képessége, ezek említése aránya 85 százalék fölötti volt.

Szintén sokan említették - 70-85 százalékuk - a ápoltság megjelenését, a szabályok, törvények betartását és a pozitív belső tulajdonságokat mint jellemzőjét a jólneveltségnek. A környezet megóvása már csak a tanulók kétharmada szerint alkotóeleme a jólneveltségnek. Ennél is kevesebben gondolják azt, hogy az alkoholfogyasztásnak, illetve tanulmányi eredménynek bármi köze is lenne a neveltséghez. Az egyetlen item, aminek említési aránya még az 40 százalékot sem érte el, a dohánymentes életvitel jellemzője.

Bár összességében ezek az értékek nem változtak szignifikánsan tavaly óta, Szlovákia

és Magyarország tekintetében öt helyen is számottevő eltérés tapasztalható. A szlovákiai diákok számára fontosabb a jólneveltség szempontjából a dohány- és alkoholmentes élet, illetve a környezet megóvása, míg a magyarországi társaik számára inkább a jobb tanulmányi eredmény és az ápoltság megjelenés lényeges.

A jólneveltség fogalmába tartozó jellemzők

A jólneveltség jellemzőinek említési aránya az egyes iskolatípusokban

	gimnázium		szakközépiskola		szakiskola	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001
udvarias viselkedés	97	98	94	99	91	87
önfegyelem	96	95	90	92	88	82
nem erőszakoskodni	84	92	91	92	76	74
ápoltság megjelenés	86	88	77	85	78	85
a szabályok, törvények betartása	76	75	75	79	66	71
óvni a környezetet	72	69	65	67	63	51
belső tulajdonságok	70	68	79	72	67	78
nem inni gyakran alkoholt	48	50	53	49	55	59
jó tanulmányi eredmény	32	42	46	45	62	59
nem dohányozni	21	21	25	20	40	26

említési százalék

A jólneveltség fogalma alatt nagyjából ugyanazt értik a gimnazisták, a szakközépiskolások és a szakiskolások, szakmunkástanulók. Ezzel együtt árnyalatnyi véleménykülönbségek mérhetők. Jellemző, hogy a ritka alkoholfogyasztást és a jó tanulmányi

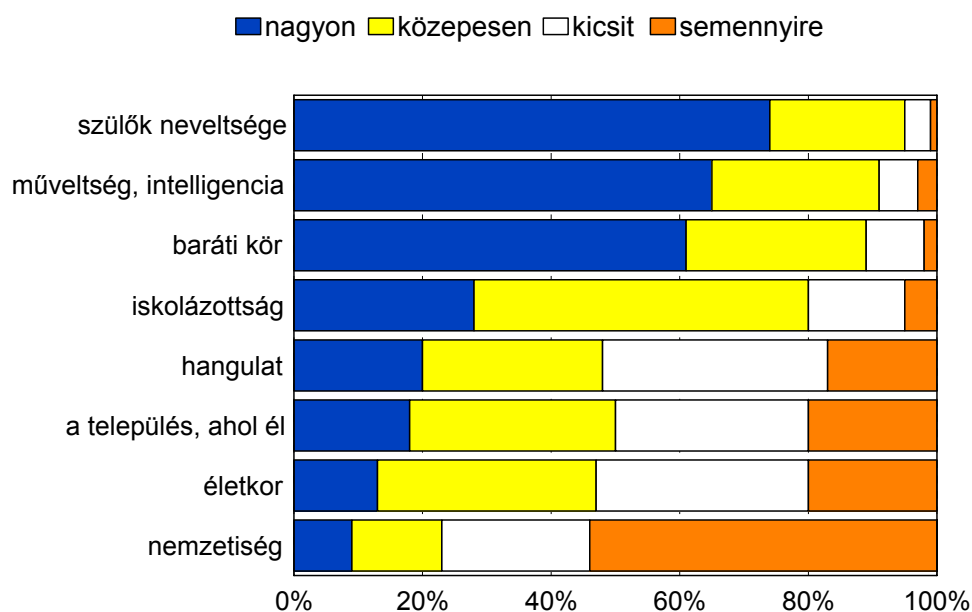
eredményt a szakiskolások említették átlag feletti arányban, a szakközépiskolásoknál az erőszakmentességről mondható el ugyanez. Tendenciózus jelenség, hogy az udvarias viselkedés, az önfegyelem, az ápoltság megjelenés, a törvények, szabályok betartása és a környezet megóvása az iskolai szint emelkedésével egyre fontosabb alkotóelemévé válik a jólneveltségnek.

Tavalyhoz képest történt néhány változás ezzel kapcsolatban. A gimnazisták számára fontosabbá vált az erőszakmentesség és a jó tanulmányi eredmény. A szakközépiskolások nagyobb hangsúlyt helyeztek az ápoltság megjelenésre, míg kisebbet a belső tulajdonságokra. A szakiskolások pedig idénre fontosabbnak vélték az ápoltság megjelenést és a belső tulajdonságot, míg leértékelődött szemükben az önfegyelem, a környezet megóvása és dohányzásmentes élet.

Arra a klasszikus kérdésre, hogy a gyermek jólneveltsége min múlik, nem lehet egyértelmű választ adni, egyrészt már a jólneveltség fogalma is összetett, másrészt a gyermeket érő hatások is rendkívül heterogének. A kérdés bonyolultságát a tanulói válaszok is érzékeltetik.

A válaszoló diákok szerint - ahogy az gondolható - egyértelműen a szülők neveltsége a legmeghatározóbb hatás a gyermek neveltségi szintjének alakulásakor, 74 százalékuk egyértelműen, további 21 százalékuk inkább így vélekedik. A második és harmadik helyre a műveltség és a baráti kör szorult a neveltség alakulásában közrejátszott hatás tekintetében, a tanulók 61-65 százaléka látja szerepüket nagynak.

A jólneveltség mennyiben múlik az alábbiakon?

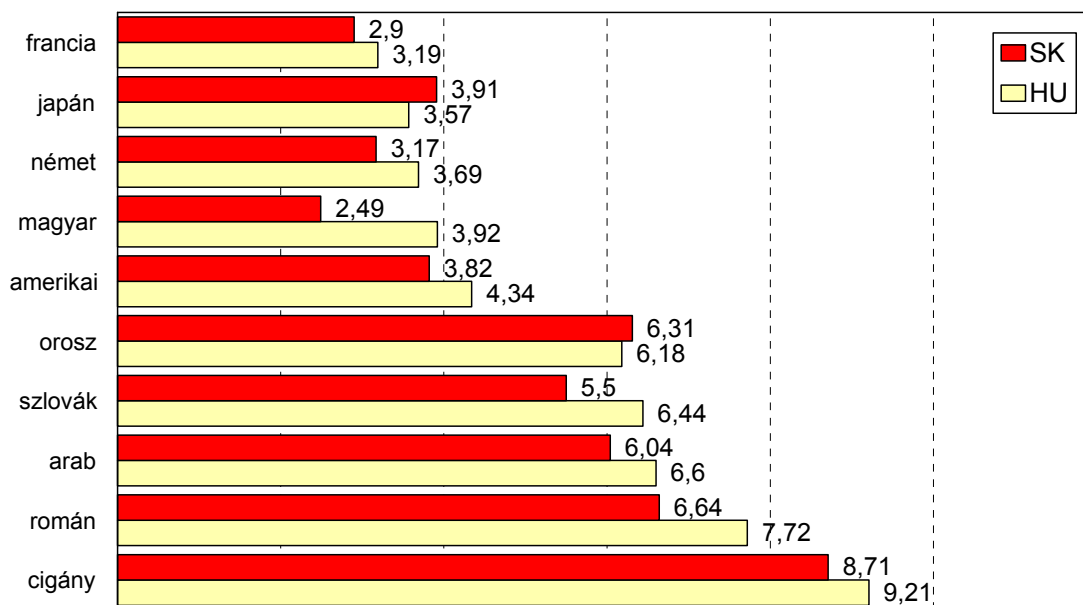

Az egyes tanulói csoportokat megvizsgálva azt látjuk, hogy az apa iskolai végzettségének növekedésével nő a baráti kör és a műveltség szerepe, míg csökken a nemzetiségé. A fiúk nagyobb szerepet tulajdonítanak a településnek, a nemzetiségnek és a hangulatnak, ez utóbbi kettő a szakiskolások szerint is meghatározóbb. Érdekesen alakul emellett a nemzetiség befolyásoló erejéről alkotott vélemény, ezt a szerencsi diákok meghatározóbbnak, míg a szlovákiaiak kevésbé meghatározónak vélték – egyébként ez osztotta meg leginkább a válaszadókat.

Ennek megfelelően aztán a diákok kifejtették, hogy egyes nemzetiségek jólneveltsége mekkora mértékű. Arra kértük őket rakjanak sorrendbe tíz általunk felsorolt nációt aszerint, hogy szerintük mennyire jól neveltek. Eggyessel kellett azt jelölni, amelyik szerintük a leginkább jól nevelt, és tízessel, amelyik a legkevésbé.

Ha összességében nézzük a helyezések átlagait, akkor a következő ábrán bemutatott sorrendet kapjuk (itt értelemszerűen az alacsonyabb átlagpontoszámok jelzik a magasabb neveltségi szintet).

A nemzetiségek jólneveltségi sorrendje

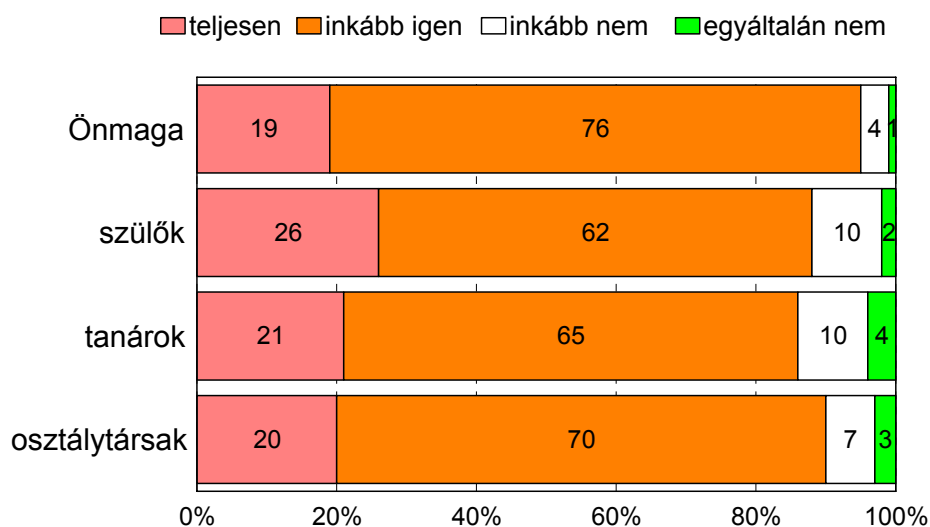

Összesítve jól látszik, hogy bár a magyarokat és a japánokat rakták a legtöbben az első helyre a válaszok szóródása miatt a franciák és a japánok vezetnek neveltségben a fiatalok tudatában. A magyarokat saját maguk szerint a franciák, a japánok és a németek is megelőzik, míg a szlovákiai magyar tanulók szerint senki. Ez visszafelé nem működik, a szlovákokat a szlovákiai magyarok kedvezőbben ítélték meg, mint a magyarországi magyarok (pedig nem nehéz kitalálni, hogy kinek van több tapasztalata erről). A legnagyobb különbség éppen a magyarok megítélésében van a két ország diákjai között. További jellemző eltérés, hogy a szlovákiai diákok az oroszokat negatívabban ítélték meg magyarországi társaiknál, míg a magyarországiak a románokkal tették ugyanezt. Abban viszont meglehetősen nagy az egyetértés, hogy a cigányok a legneveltelebbek a felsorolt nációk közül, és ez alighanem független attól, hogy mely nemzetek kerülnek a listára.

A korábbiakban felvázolt neveltségi kritériumok alapján arra kértük a tanulókat nyilatkozzanak saját neveltségi szintjükéről. A válaszoló diákok 19 százaléka rendelkezik stabil, nagyon pozitív önképpel a neveltségüket tekintve, míg az ellenkező póluson 1 százalékkuk található. A megkérdezettek többsége inkább jól neveltnek tartja magát, mint neveletlennek, s úgy vélik, hogy a szülők, a tanárok és az osztálytársak is így gondolják.

Ki tartja jól neveltnek a válaszoló diákokat? (a tanulók által vélt válaszok)

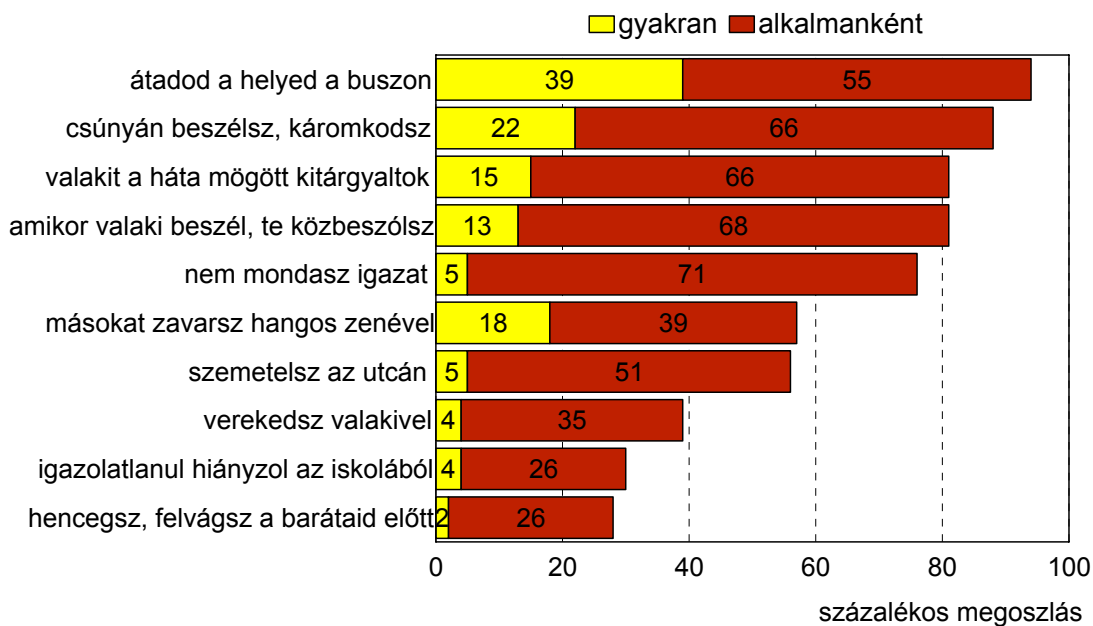

Ezek az értékek jelentősen változtak tavaly óta és általában a pozitívabb megítélés felé mozdultak el, ami azt jelenti, hogy a diákok nemcsak önmagukat tartják jobban neveltnek tavalyhoz képest, hanem szerintük a környezetük véleménye is hasonló. Ha a négy minősítés korrelációs elemzés alá vetjük, akkor kiderül, hogy a diákok nem igazán tesznek különbséget ezekben. A nagyon magas korrelációs együtthatók⁶ azt mutatják, hogy ezek a vélemények egymást generálják, illetve a diákok a saját megítélésükből vezetik le a környezetük minősítését. Ráadásul e tekintetben nincs szignifikáns különbség a két ország, illetve az egyes iskolatípusok között.

A kérdőívben szólni kell arról, hogy mennyire tekinthetjük jól neveltnek a válaszolókat. Arra kértük a tanulókat, nyilatkozzanak arról, hogy néhány neveltséggel kapcsolatos cselekvést milyen gyakran végeznek. A tíz itemből álló sor egy pozitív és kilenc negatív tartalmat jelölt. Az eredmények a következő ábrán láthatóak, és meg kell jegyezni, hogy számottevő eltérés összességében nem következett be tavaly óta. Az egyetlen eltérés a két országot tekintve az utcai személtelés terén volt eltérés a szlovákiaiak javára (akik egy korábbi kérdésben amúgy is nagyobb affinitást árultak le a környezet megóvása tekintetében).

⁶ A legalacsonyabb is 0,445 volt 0,01-es megbízhatósági szinten.

Előfordul hogy...

Az azért pozitív, hogy az egyetlen valóban jólneveltségre mutató item került az élre, de azért az már elgondolkodtató, hogy a káromkodás, a kitárgyalás, a közbebeszélés öt diákból négyet érint több-kevesebb rendszerességgel. Ami valóban csak egy kisebbségre jellemző, az a verekedés, az igazolatlan hiányzás és a felvágás a barátok előtt.

Ahogy az joggal feltételezhető a fiúk és a lányok válaszai között különbségek mérhetők. Megállapítható, hogy a fiúk körében gyakrabban fordul elő, hogy verekednek, de a az utcai szemetelés és a barátok előtti "felvágás", hencegés és az igazolatlan hiányzás is átlagon felüli körökben. Ezzel szemben a lányoknál jellemzőbb viselkedési probléma a káromkodás (ez tavaly még a fiúk reszortja volt!) és az is gyakrabban fordul elő, hogy valakit a háta mögött kitárgyalnak.

Megnéztük, hogy hogyan változott a neveltsége szinte az elmúlt évben. A három táblázat adatainak összevetéséből jól látható, hogy 1999 és 2000 között a legtöbb item esetében néhány százalékos növekedés mérhető, és ez a tendencia nem változott 2000 és 2001 között sem, vagyis a neveltségi problémák még gyakoribbá váltak, ha nem is sokkal (bár a tíz probléma közül a káromkodás és az igazolatlan hiányzás tekintetében szignifikáns a változás), de érzékelhetően.

9. osztályosok (1999)	fiúk		lányok	
	néha	gyakran	néha	gyakran
átadod a helyed a buszon valaki másnak	51	40	52	45
amikor valaki beszél, te közbeszólsz	55	8	61	9
másokat zavarsz hangos zenehallgatással	36	18	29	10
háziállatod után eltakarítod a piszkot az utcáról	23	16	25	22
verekedsz valakivel	55	10	25	3
ismerőseid után kiáltasz az utcán	59	18	59	14
nem dohányzók között rágyújtasz	13	12	13	5
szemetelsz az utcán	49	10	50	6
valakit a háta mögött kitárgyaltok	54	10	59	14
felvágysz a barátaid előtt	37	7	18	2

10. osztályosok (2000)	fiúk		lányok	
	néha	gyakran	néha	gyakran
átadod a helyed a buszon valaki másnak	48	44	49	49
amikor valaki beszél, te közbeszólsz	64	7	68	14
másokat zavarsz hangos zenehallgatással	40	21	39	13
verekedsz valakivel	48	9	20	4
evés közben beszélsz	57	13	62	14
szemetelsz az utcán	55	13	54	5
valakit a háta mögött kitárgyaltok	60	14	68	16
hencegsz, felvágysz a barátaid előtt	30	6	18	2
nem mondasz igazat, füllentesz vagy hazudsz	71	8	66	5
csúnyán beszélsz, káromkodsz	69	22	66	19
igazolatlanul hiányzol az iskolából	45	4	20	3

százalékos megoszlás

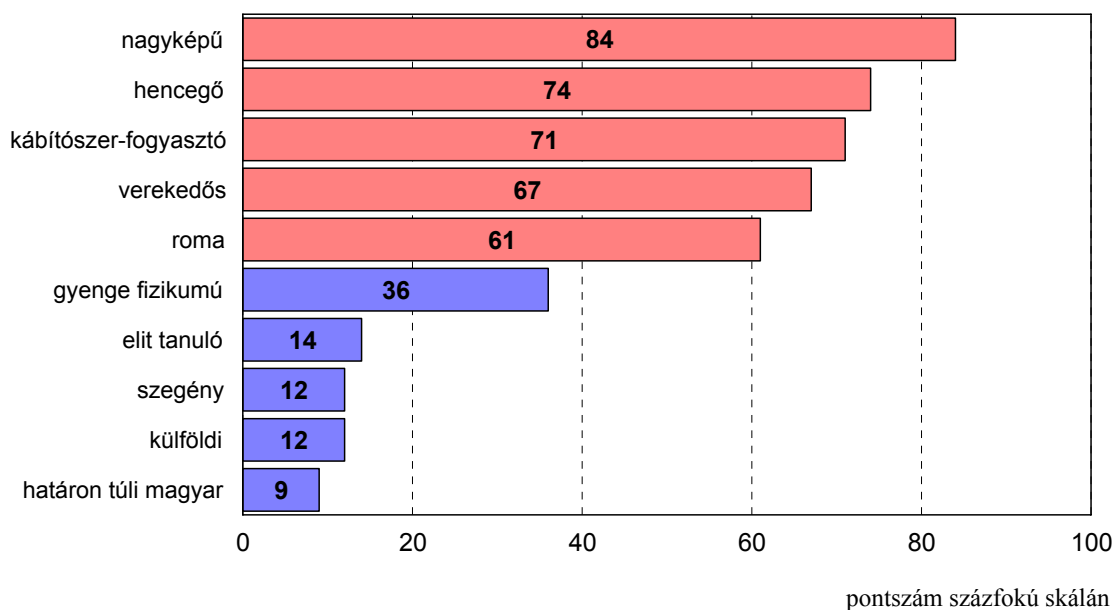
11. osztályosok (2001)	fiúk		lányok	
	néha	gyakran	néha	gyakran
átadod a helyed a buszon valaki másnak	58	33	53	42
amikor valaki beszél, te közbeszólsz	68	11	68	14
másokat zavarsz hangos zenehallgatással	39	24	37	14
verekedsz valakivel	46	5	24	3
szemetelsz az utcán	57	6	48	5
valakit a háta mögött kitárgyaltok	55	15	71	18
hencegsz, felvágysz a barátaid előtt	35	3	17	1
nem mondasz igazat, füllentesz vagy hazudsz	68	8	71	3
csúnyán beszélsz, káromkodsz	59	32	72	16
igazolatlanul hiányzol az iskolából	32	10	19	1

százalékos megoszlás

Végezetül a középiskolások neveltségi, magatartási problémákkal szembeni attitűdjeit először megpróbáltuk elhelyezni egy társadalmi problématerben, ahol több olyan tipikus

szociális viselkedési zavart soroltunk fel, amely jelenleg a többségi társadalom kritikájával, ellenérzésével áll szemben. Arra kértük a tanulókat nyilatkozzanak arról, mennyire tudnák elfogadni a különböző neveltségi problémákat, ha a padtársuk produkálná azokat. A személyiség fontos összetevője a tolerancia, mely meghatározza, hogy mennyire vagyunk megengedőek, elnézőek bizonyos normakerülő magatartásformákkal szemben, mennyire fogadjuk el mások - nekünk esetleg nem tetsző – tulajdonságait. Ez a kérdés tulajdonképpen a Bogardus-féle társadalmi távolság skála módosított változata volt. Tavalyhoz képest két item maradt a listán (verekedős és drogfogyasztó padtárs) ezek tekintetében nőtt a toleranciaszint. A tíz felsorolt magatartási probléma elfogadottságát az alábbi ábra szemlélteti a magyarországi diákok tekintetében (itt nem volt szignifikáns különbség a két ország között).

Mennyire zavarna ha a padtársad ... lenne?

A középiskolások körében a fenti ábra tanúsága szerint a felsorolt tízből öt társadalmi csoport ellenszenvet vált ki, igaz eltérő mértékben. A legnagyobb mértékben a hencegő, a nagyképű és a kábítószer-fogyasztó diákokat utasítanák el, a tanulók 70-80 százalékát zavarná, ha padtársa lenne, jelentős részüket nagyon. Itt azért érdekes információ, hogy a drogfogyasztás „bocsánatosabb” bűn, mintha valaki állandóan a márkás „cuccaival” dicsekedne vagy úgy gondolná, hogy mindenkinél jobban tud mindent. A kifejezetten magatartási problémák közül a verekedés is elutasított „deviancia”. A magyar társadalomban jelen lévő roma-ellenesség itt is tettenérhető, a roma padtárs elutasítása elég jelentős. Érdekes

megnézni, hogy miben tér el az egyes iskolatípusban tanulók véleménye.

Téged mennyire zavarna, ha a padtársad ...

	gimnázium	szakközépiskola	szakiskola
úgy gondolná, hogy ő mindenkinél jobban tud mindent?	88	83	74
állandóan a márkás cuccaival dicsekedne?	76	75	63
kábítószer-fogyasztó lenne?	72	72	68
verekedős diák lenne?	69	66	63
roma fiatal lenne?	68	63	36
egy gyenge fizikumú diák lenne, aki állandóan a többiek céltáblája?	38	33	40
a legjobb tanuló lenne az osztályban?	17	12	15
nagyon szegény családból származó lenne?	15	10	11
külföldi diák lenne?	13	9	20
határon túli magyar diák lenne?	11	7	13

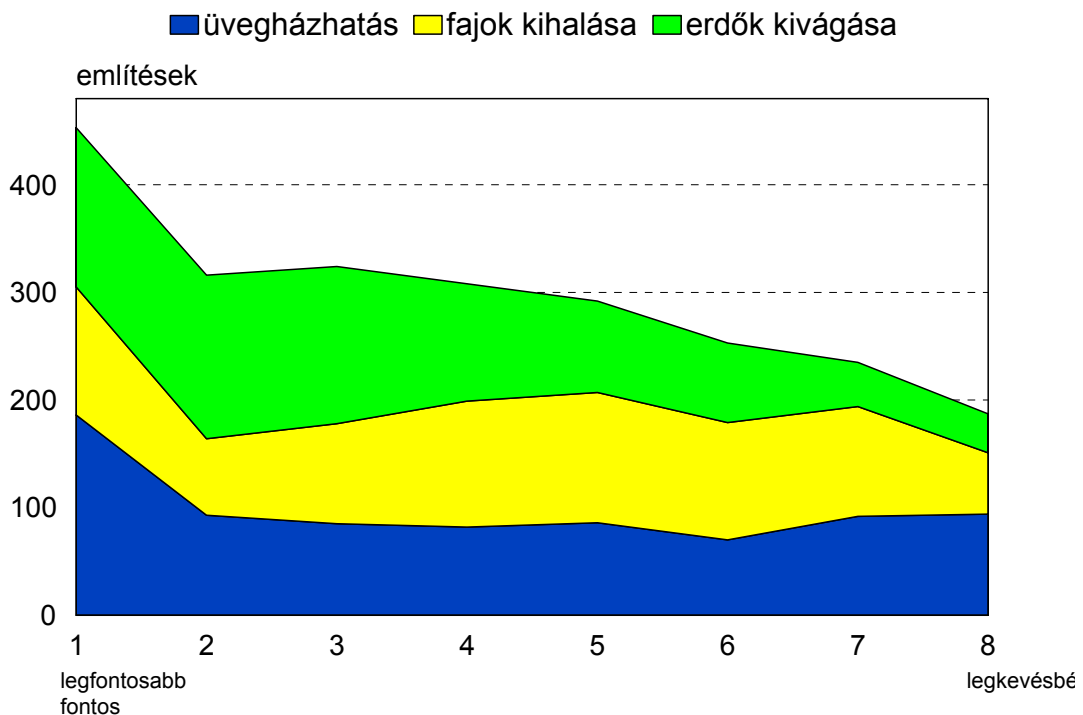
pontszám százfokú skálán

Jól látható, hogy a nagyképűség és a hencegés, a két „főbűn” jóval toleráltabb a szakiskolákban (vajon miért?), de hasonló mondható el a drogfogyasztásról, a verekedésről és a roma tanulókról. Emögött alighanem az áll, hogy ezek a jellemzők gyakoribbak a szakiskolákban, mint a másik két intézménytípusban. A gyenge fizikumot érdekes módon a szakközépiskolákban nézik el jobban, ez az egyetlen, amiben a szakközépiskolák és a gimnáziumok egymástól eltérnek. A szakiskolákban találunk még egy jellegzetes eltérést, ők kevésbé toleránsak a külföldi diákokkal szemben.

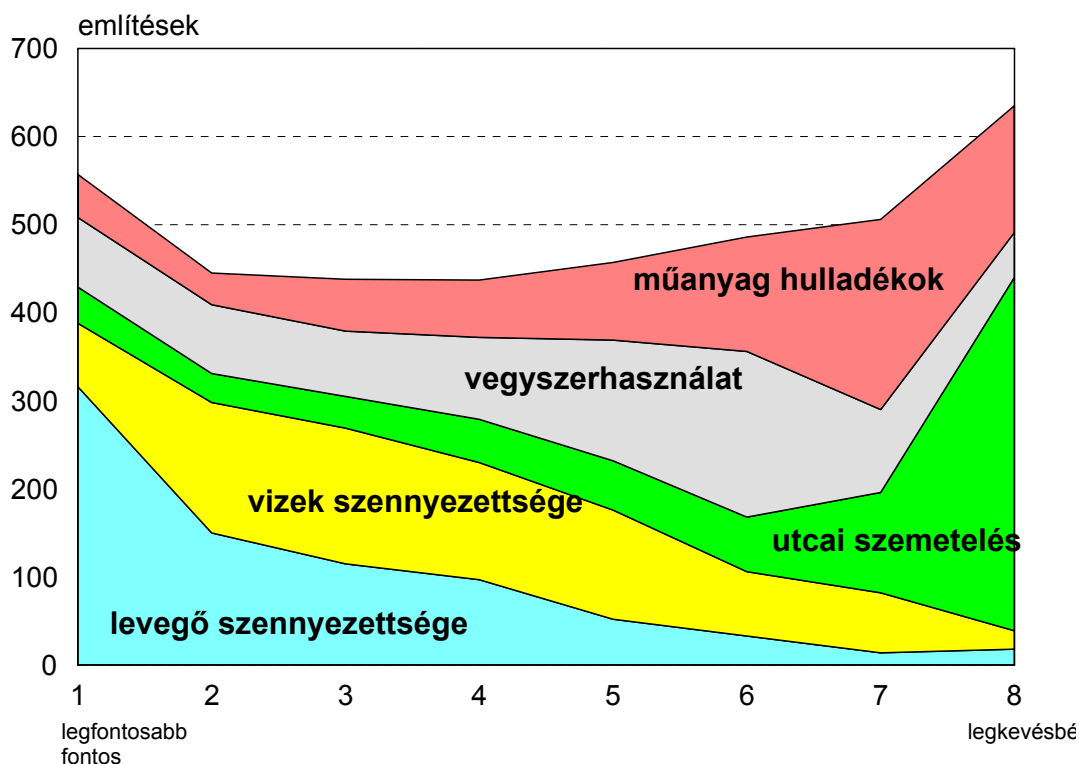
8. Környezettudat

A kérdőív végén egy rövid blokk foglalkozott a környezeti kérdésekkel, a diákok környezettudatával. Először arra kértük őket, hogy rangsoroljanak nyolc környezeti problémát egymáshoz képest, fontosság szerint. A problémák között három globális volt (esőerdők kivágása, üvegházhatás erősödése, bizonyos állat és növényfajok kihalása) és öt helyinek tekinthető (levegő, vizek szennyezettsége, szemetelés, vegyszerhasználat, muanyag hulladékok). Az alábbi két ábra azt mutatja, hogy a globális és helyi problémák milyen helyezéseket kaptak. Itt az egyes jelentette a legfontosabb és a nyolcas a legkevésbé fontos problémát.

A globális környezeti problémák megítélése

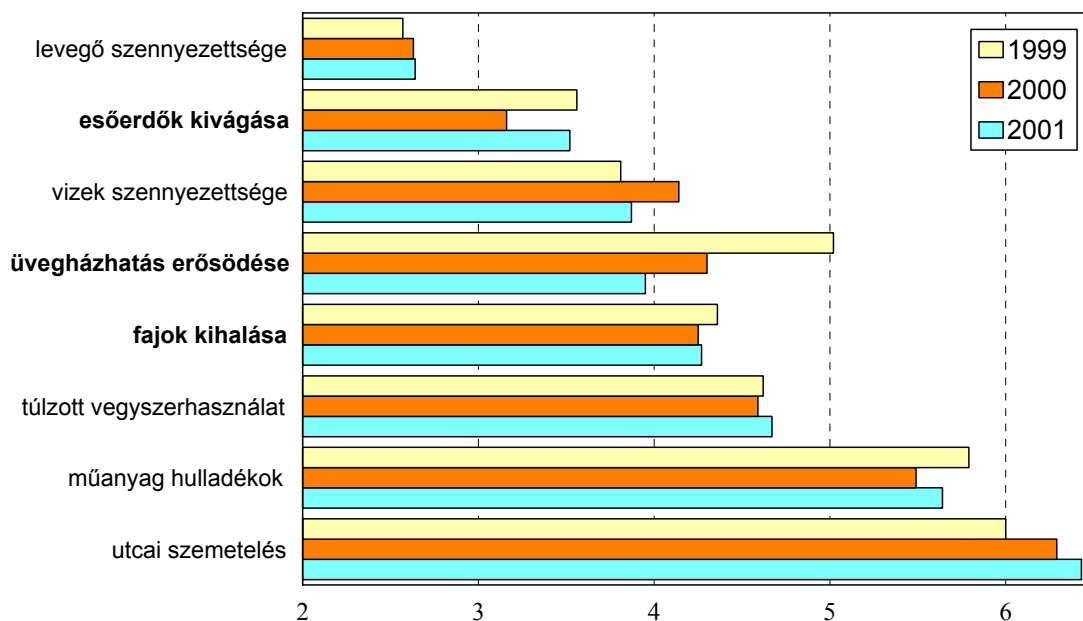
A helyi környezeti problémák megítélése

A globális problémák közül legfontosabbnak tavalyhoz hasonlóan az erdők kivágását tekintették a fiatalok, majd az üvegházhatás és a fajok kihalása következett, utóbbi kettő inkább a sorrend közepén. A helyi környezeti problémák közül tavalyhoz hasonlóan legtöbben a levegő szennyezettségét tették az első helyre, ez a Miskolc-Szerencs-Edelény háromszögben egyáltalán nem meglepő. Emellett szintén fontosnak ítélték a vizek szennyezettségét, a vegyszerhasználat a lista közepén volt, míg a műanyag hulladékok és az utcai szemetelés csak kisebb problémának minősült.

Ha összességében nézzük a helyezések átlagait, akkor a következő ábrán bemutatott sorrendet kapjuk (itt értelemszerűen az alacsonyabb átlagpontoszámok jelzik a nagyobb fontosságot). 1999 és 2000 távlatából az mondható el, hogy kevés ingadozás jellemzi az egyes környezetvédelmi problémák egymáshoz képest történő megítélését, egy folyamatos és szignifikáns változást láthatunk: az üvegházhatás problémája egyre fontosabb a diákok szemében.

A környezeti problémák fontossági sorrendje

A diákoknak azt is meg kellett ítélni, hogy Miskolc a magyarországi átlaghoz, illetve Kassa a szlovákiai átlaghoz képest jobb vagy rosszabb helyzetben van különböző környezeti problémákat tekintve. Itt a diákok nagyjából egyötöde volt bizonytalan, bár a folyó és a talaj szennyezettségének megítélésénél már 30 százalék fölött a bizonytalan válaszadók aránya.

Az alábbi táblázat városonként mutatja be a kérdésre adott válaszokat, egy +100 és –100 közé eső mérleg-indexet használva, ahol a negatív szám a rosszabb, a pozitív pedig a jobb minősítést takarja.

A város a magyarországi átlaghoz képest jobb vagy rosszabb helyzetben van az alábbi környezeti problémákat tekintve?

	<i>főátlag</i>	<i>Miskolc 2000</i>	<i>Miskolc 2001</i>	<i>Kassa 2001</i>
levegőszennyezettség	-17	-3	-16	-23
szemét	-17	-24	-28	18
por	-16	-5	-17	-14
zajártalom	-11	6	-9	-18
folyó szennyezettsége	-9	-15	-12	2
talaj szennyezettsége	-5	-	-5	-6

A táblázatból az látszik, hogy a legkritikusabbak a levegő szennyezettségével kapcsolatban voltak a diákok, különösen a kassaiak. A szemét kérdésében jelentős eltérés volt a két ország közt, a kassaiak úgy vélték, ők az országos átlaghoz képest jobb helyzetben

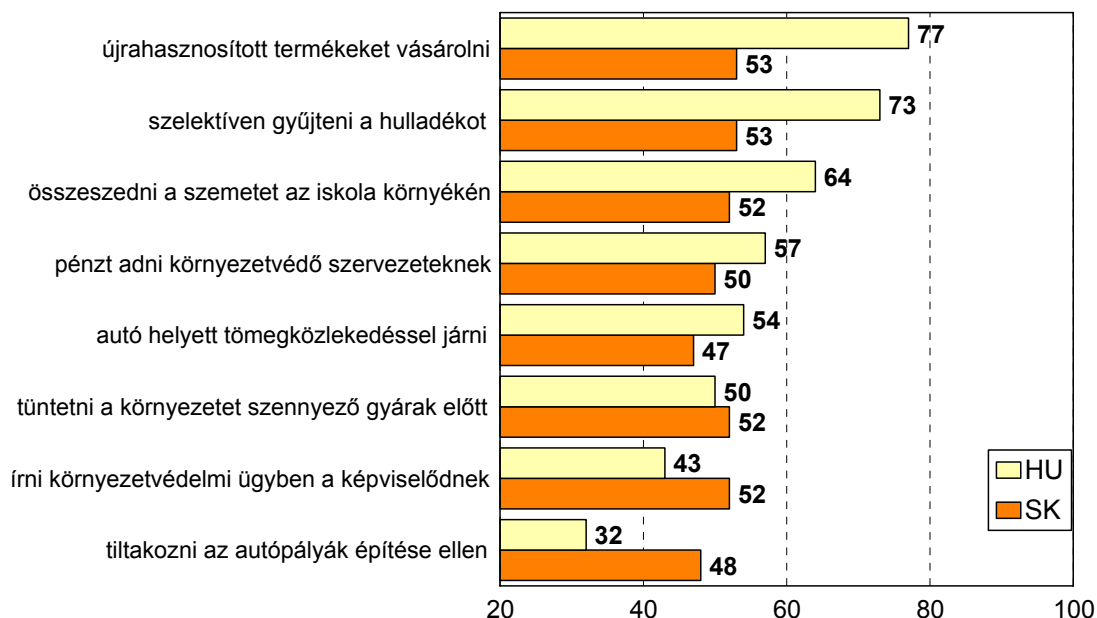
vannak, hasonlóan a folyó szennyezettségéhez, ugyanakkor negatívabban nyilatkoztak a zajártalommal kapcsolatban.

Ami ezen felül fontos a táblázat adatait tekintve, az az a tény, hogy a miskolci diákok tavalyhoz képest a szemét, illetve a folyó szennyezettségének kérdésétől eltekintve minden környezeti ártalom tekintetében kritikusabb véleményeket fogalmaztak meg. Különösen a zajártalom volt az, ahol tavaly még pozitív volt az eltérés – legalábbis a diákok véleménye szerint.

Rákérdeztünk arra is, hogy mennyi értelmét látják a diákok különböző környezetvédelmi akcióknak. Itt kiderült, hogy a legtöbb értelme a diákok szerint az újrahasznosított termékek vásárlásának, illetve a szelektív hulladékgyűjtésnek van, míg az értelmetlennek minősített akciók kivételes realitásérzékről árulkodnak: a képviselővel történő levelezésnél már csak az autópályák építése elleni tiltakozás haszontalanabb.

Ezek az eltérések jobbra a magyarországi diákok véleményét tükrözik, a szlovákiai diákok igen érdekes módon nagyjából egyformára ítélték meg az egyes akciókat, mégpedig a közepes környékére, ami lényegében az ebben való totális bizonytalanságukat takarja, bár a képviselő felkeresése arrafelé sem tűnik túl hasznos ötletnek.

Mennyi értelme van az alábbi akcióknak?

Ha a véleményeket szétbontjuk az egyes iskolatípusok mentén, akkor a magyarországi válaszadók tekintetében megállapíthatjuk, hogy lényegében a gimnáziumba és a

szakközépiskolába járók véleménye nem különbözik egymástól. Annál inkább eltér ettől a szakiskolások álláspontja, ők a passzív eszközöket (újrahasznosított termékek vásárlása, szelektív hulladékgyűjtés, szemétszedés, pénzadomány) kevésbé értelmesnek, míg az aktívakat (tüntetés, tiltakozás) értelmesebbnek ítélték, és ők még jobban bíznak a képviselőnek írt levél hatékonyságában is.

Az egyes környezetvédelmi akciók értelmének megítélése

	gimnázium	szakközépiskola	szakiskola
újrahasznosított termékeket vásárolni	78	79	63
szelektíven gyűjteni a hulladékot	75	76	55
összeszedni a szemetet az iskola környékén	67	65	56
pénzt adni környezetvédő szervezeteknek	58	58	50
autó helyett tömegközlekedéssel járni	55	54	51
tüntetni a környezetet szennyező gyárak előtt	49	49	56
levelet írni környezetvédelmi ügyben a képviselőnek	42	41	54
tiltakozni az autópályák építése ellen	32	31	42

pontszám százfokú skálán

A környezettudatról szóló blokk végén néhány rövid kérdés foglalkozott az állatok védelmével. A magyarországi diákok 74 százaléka hallott arról, hogy az állatok védelméről törvény rendelkezik.

Ezzel együtt mindössze alig egyharmaduk gondolja, hogy ezt a törvényt betartják azok, akiknek háziállatuk van, illetve azok, akik nagyüzemi módon tenyésztenek állatokat. A két kérdést összerakva azt tapasztalhatjuk, hogy a diákok közel fele szerint egyik csoport sem tartja be ezeket az előírásokat, míg 12 százalék szerint mindkettő ezen szabályok szerint jár el.

Az állatvédelmi törvény előírásait ...

		a nagyüzemi állattenyésztők	
		betartják	nem tartják be
a háziállatot tartók	betartják	12 %	20 %
	nem tartják be	19 %	49 %

Az állatvédelemmel kapcsolatban is felsoroltunk néhány állítást, majd megkértük a diákokat, mondják meg, mennyire értenek ezekkel egyet. A válaszokat százfokú skálán ábrázolva az alábbi táblázat mutatja.

Az állításokkal való egyetértés mértéke

	iskolatípusok (HU)			főátlagok	
	gimnázium	szakközépiskola	szakiskola	főátlag HU	főátlag SK
A háziállatok csak akkor veszélyesek az emberre, ha rossz körülmények között tartják őket.	75	75	69	75	51
Az állatok prémjéből készülő bundák viselése kegyetlenség.	75	76	63	74	56
Az állatkísérletek ma már feleslegesek, mivel a tudomány élő állatok elpusztítása nélkül is tud dolgozni.	74	76	65	74	52
A kozmetikumok hatását nem szabadna először élő állatokon kipróbálni.	74	71	63	71	52
Felelőtlenség vadon élő állatokat otthon tartani (pl. kígyókat, pókokat).	71	72	58	70	55
Az állatkertek többségében az állatokat nem megfelelő körülmények között tartják.	68	66	57	66	53
A vadászat embertelen dolog, mert itt pusztán szórakozásból pusztítanak el állatokat.	66	69	58	66	56
A cirkuszi állatszámok lényegében állatkínzásnak tekinthetők.	63	58	55	59	52
A húskért tartott háziállatokat nagyon rossz körülmények közt nevelik és szállítják.	54	49	53	52	50
Az állatvédelem azt jelenti, hogy nem eszünk húst.	22	14	30	19	44

százfokú skálán

A fenti táblázatból többek közt az derül ki, hogy az állítások többsége egyetértéssel találkozott, bizonytalanság a húskért tartott állatok nevelése és szállítása ügyében nyilvánult meg, míg elvetésre pusztán a vegetarizmus, mint állatvédelmi alapelv került.

A magyarországi diákok az állatvédelem kérdését két állítástól eltekintve sokkal érzékenyebben ítélik meg, mint szlovákiai társaik. Az állattenyésztés kérdésében nem volt eltérés, míg a vegetarizmust a szlovákiai diákok sokkal erőteljesebben vélték az állatvédelem velejárójának, mint Magyarországon, ahol lényegében elkülönül a két dolog egymástól.

Ami az egyes iskolatípusok közötti különbségeket illeti, ez ismét azt hozta, hogy a gimnazisták és a szakközépiskolákba járók véleménye közt nincs lényeges különbség, mindössze annyi, hogy előbbiek nagyobb hangsúlyt adtak a vegetarizmusnak. A szakiskolás tanulók az átlagosnál érzéketlenebbek erre a kérdésre, leszámítva a

vegetarianizmust és az állattenyésztési körülményeket. Az iskolatípust tekintve különösen az állatkertekre és a cirkuszokra vonatkozó állításnál mértünk lineáris összefüggéseket, azaz a képzettség szintjének emelkedésével nőtt az ezekre vonatkozó negatív állítások aránya.

Faktoranalízis segítségével elemezve ezeket az állításokat az derül ki, hogy a diákok fejében alapvetően kétféle kép, vagy megközelítés él az állatvédelemről. A kettő közti éles különbséget a vegetarianizmus megítélésén lehet lemérni. Akik számára ez fontosabb, azok az állatvédelmet elsősorban az állatkínzás felől közelítik meg (állatkertek, cirkuszi mutatványok, a húskért tartott állatok nevelése és szállítása), míg akik számára ez nem fontos, azoknak az állatvédelem inkább az állatok rossz tartása és felesleges elpusztítása felől közelítik meg a kérdést (állatkísérleteknek, vadászatnak, állatprémek viselésének ellenzése). A kétféle megközelítés közül a második jellemzőbb a diákok többségére. Az első megközelítés az átlagnál valamivel nagyobb arányban jellemző a lányokra és a jobb tanulókra.